

Hur värderingar och sociala normer kan stärka motståndskraften mot våld

– ett omvärldsperspektiv

Unizon
Marina Tower
18 november 2024

Bi Puranen
World Values Survey

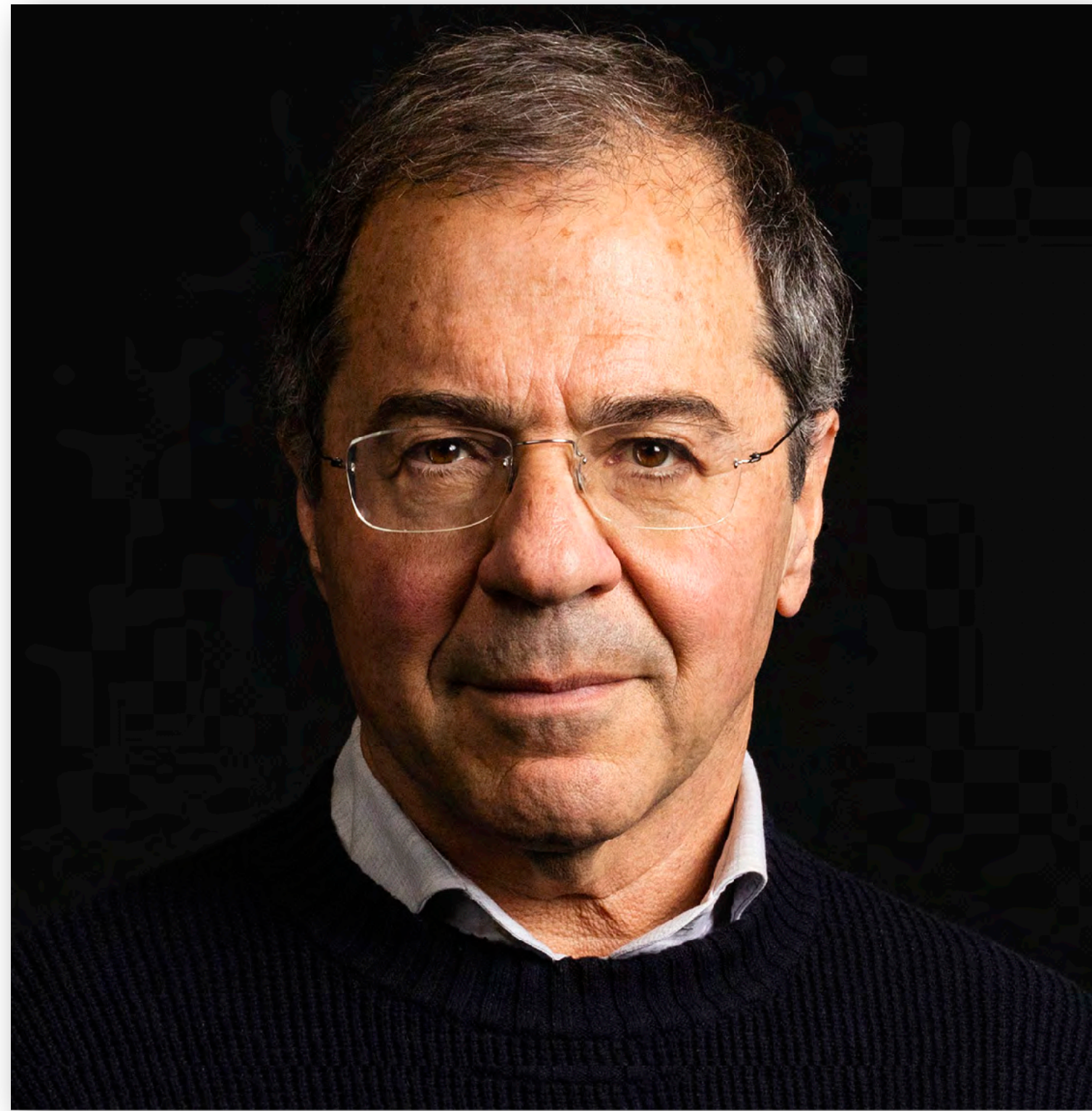
Det öppna samhällets sårbarhet

”

*När en person
mördar en annan
person på grund av
dennes uppdrag och
engagemang inom
samhällssektorn
är det att betrakta
som en attack mot
det demokratiska
systemet.*

”Hur gör man en människa galen? Ta ifrån honom allt. Se hur konstigt han bär sig åt.”

Göran Rosenberg, journalist och författare –
palestinavän med judisk bakgrund.

Gaza City, lördag 28 oktober 2023

Claes Andersson, finlandssvensk poet,
psykiatriker, politiker och pianovirtuos.

”Explosion i centrala Stockholm – stor polisinsats”
”Barn blir kontraktsmördare och torpeder år gäng”

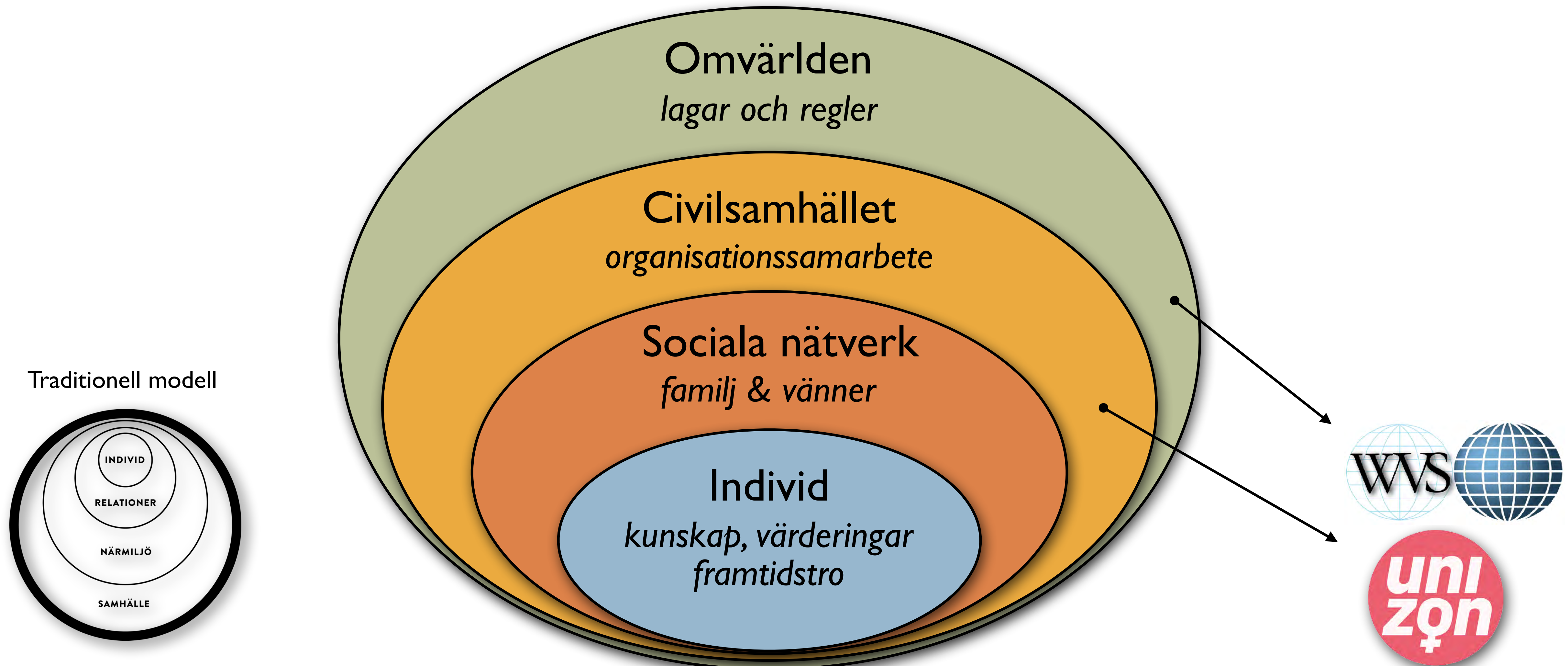
Efterkrigstidens målbild: utsatta flickor och kvinnor i fokus för att skapa ett samhälle fritt från beroende och våld där alla kan leva jämställda liv.
Är den målbilden fortfarande relevant?

Det som då handlade om våld och alkohol handlar fortsatt om rätten att
leva utan våld och kriminalitet men också om psykisk ohälsa

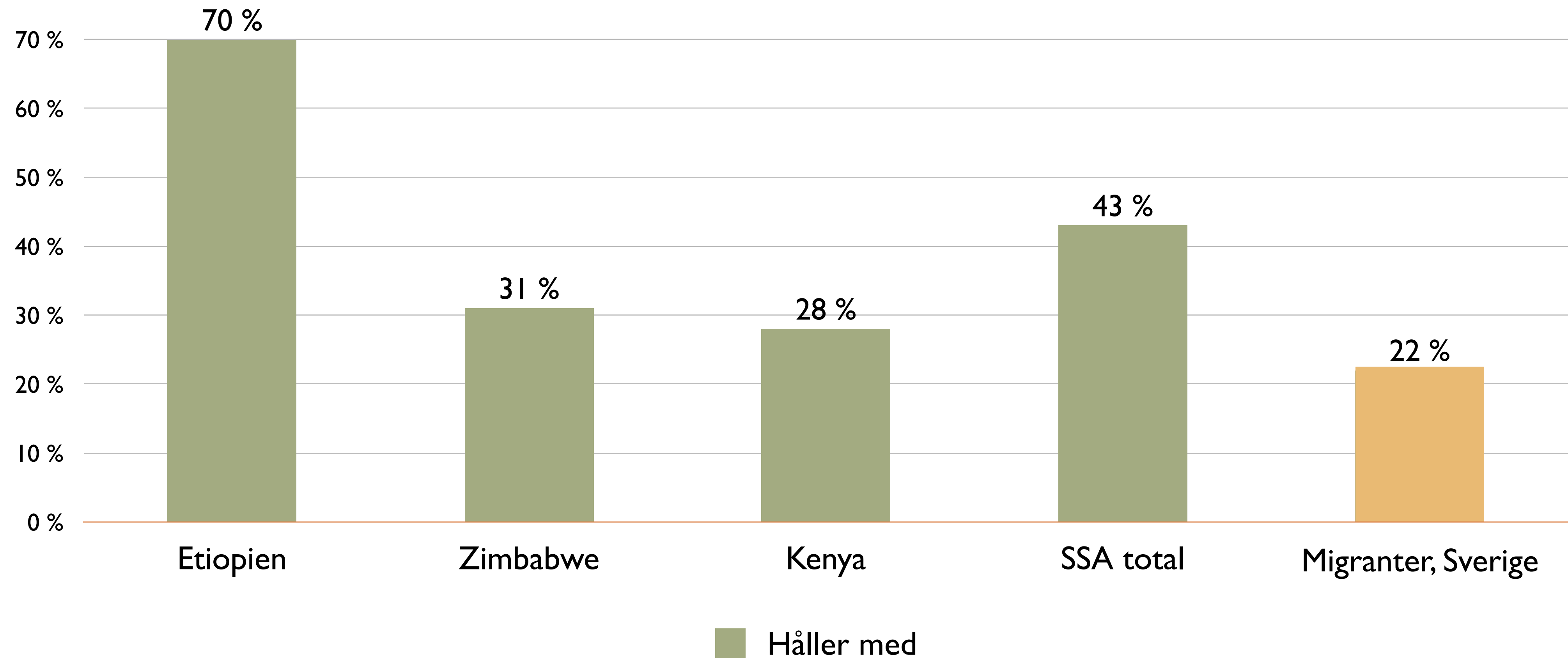

En version av den socioekologiska modellen som inbegriper civilsamhället

Våld inom familjen ska ingen annan blanda sig i

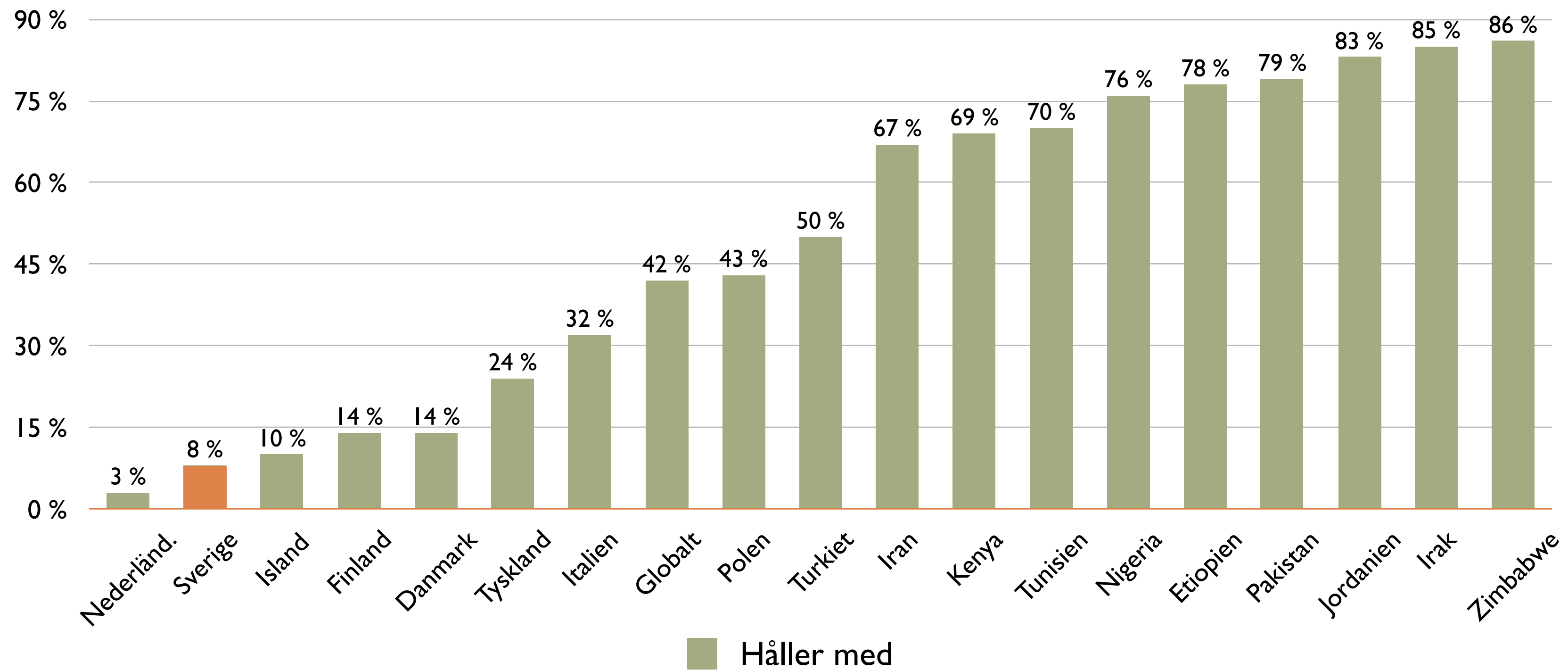
– *subsahariska Afrika och migranter, Sverige*

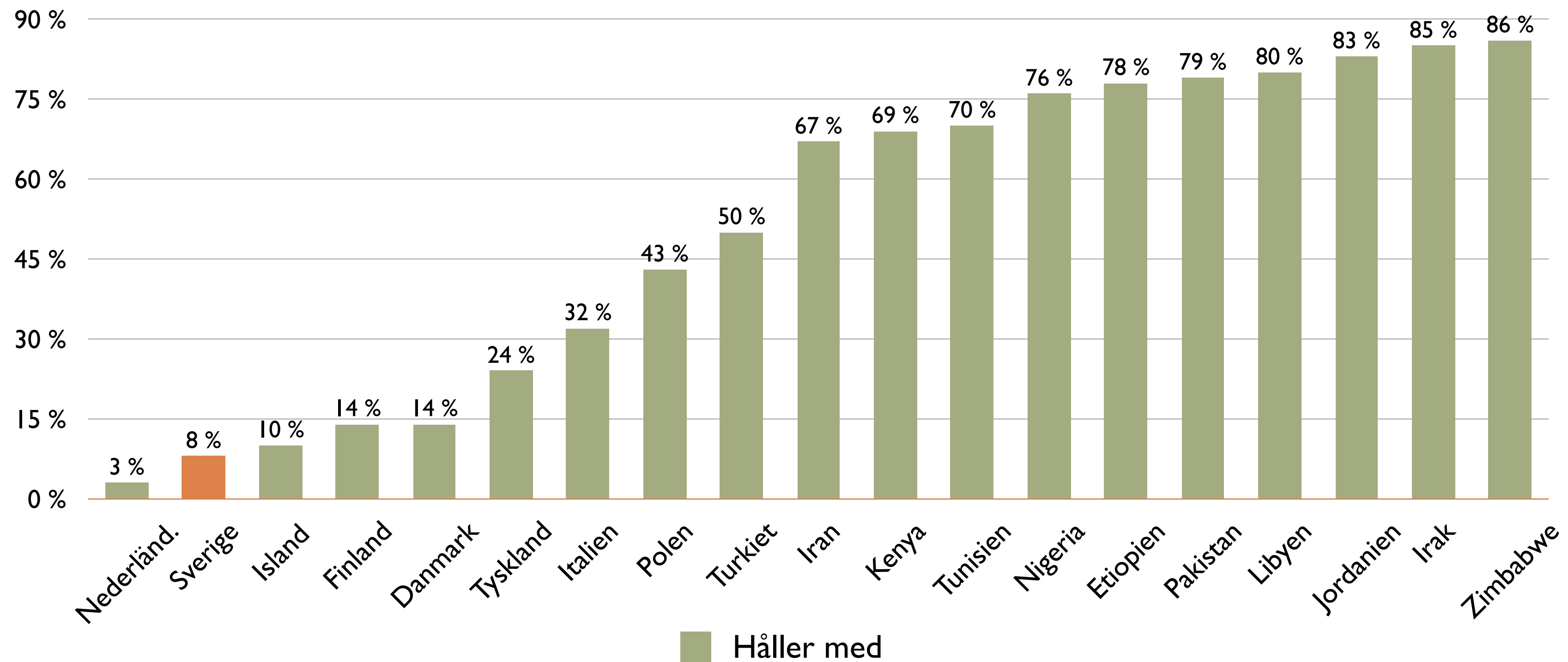
Det är en plikt mot samhället att ha barn

n=153 950

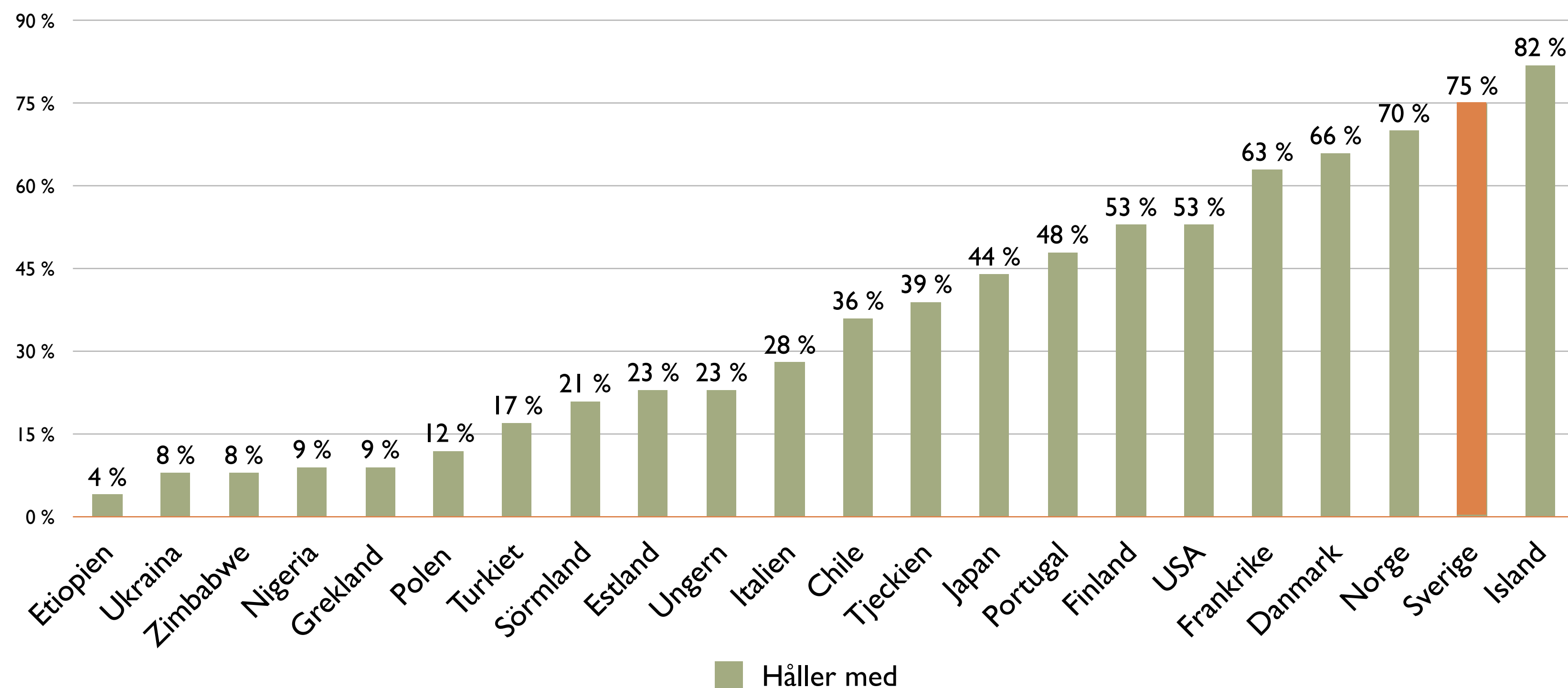
När en mamma arbetar heltid så lider barnen

n=153 950, migranter Sverige n=6 516 migranter

Homosexuella par är lika goda föräldrar som andra par

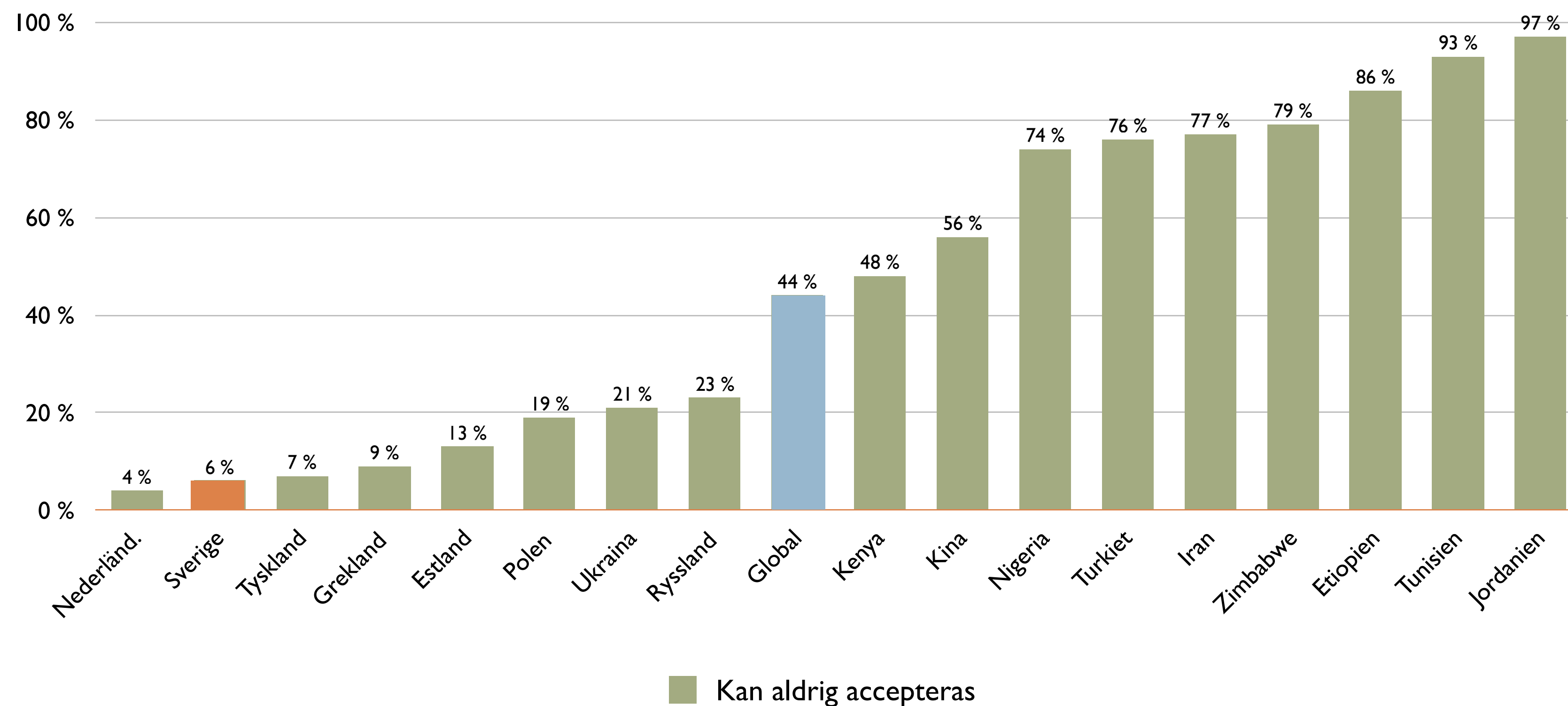
n=4 948

Sex före äktenskapet kan aldrig accepteras

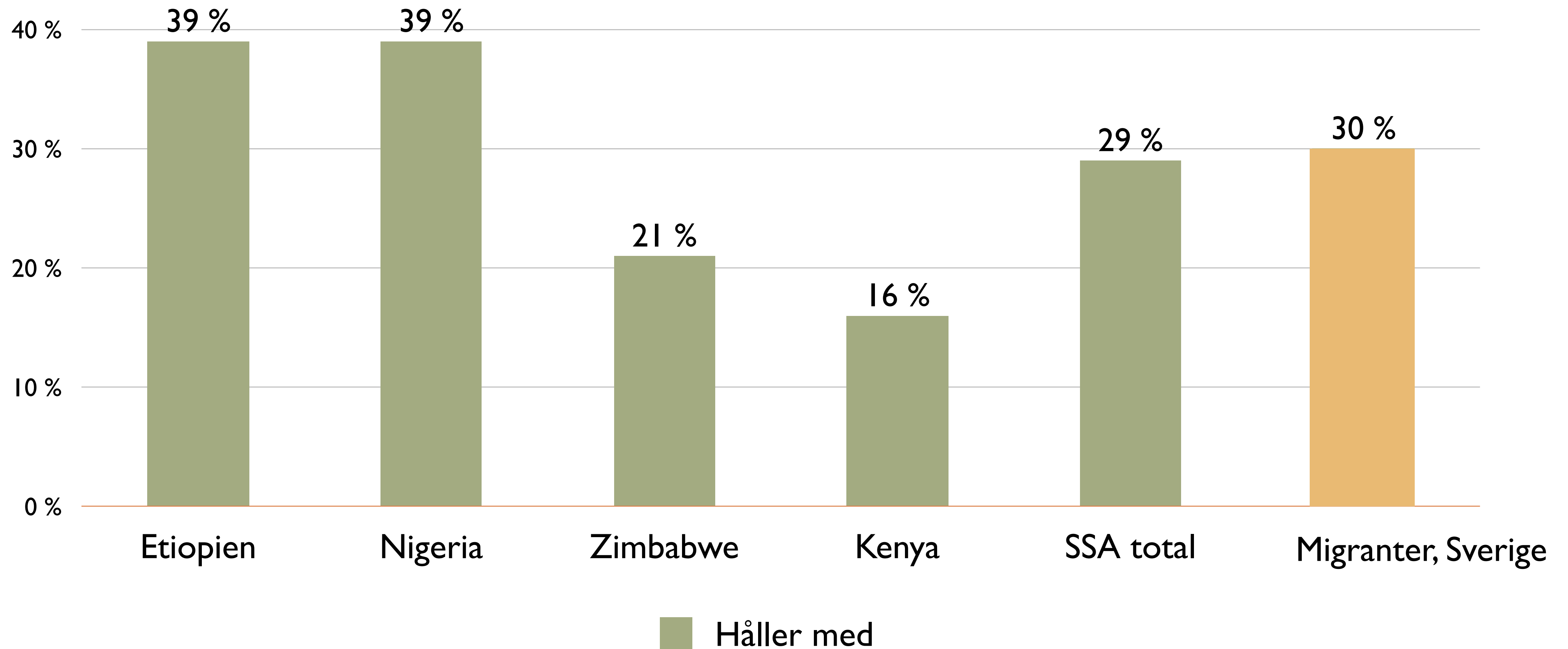
– global jämförelse

globalt n= 89 568

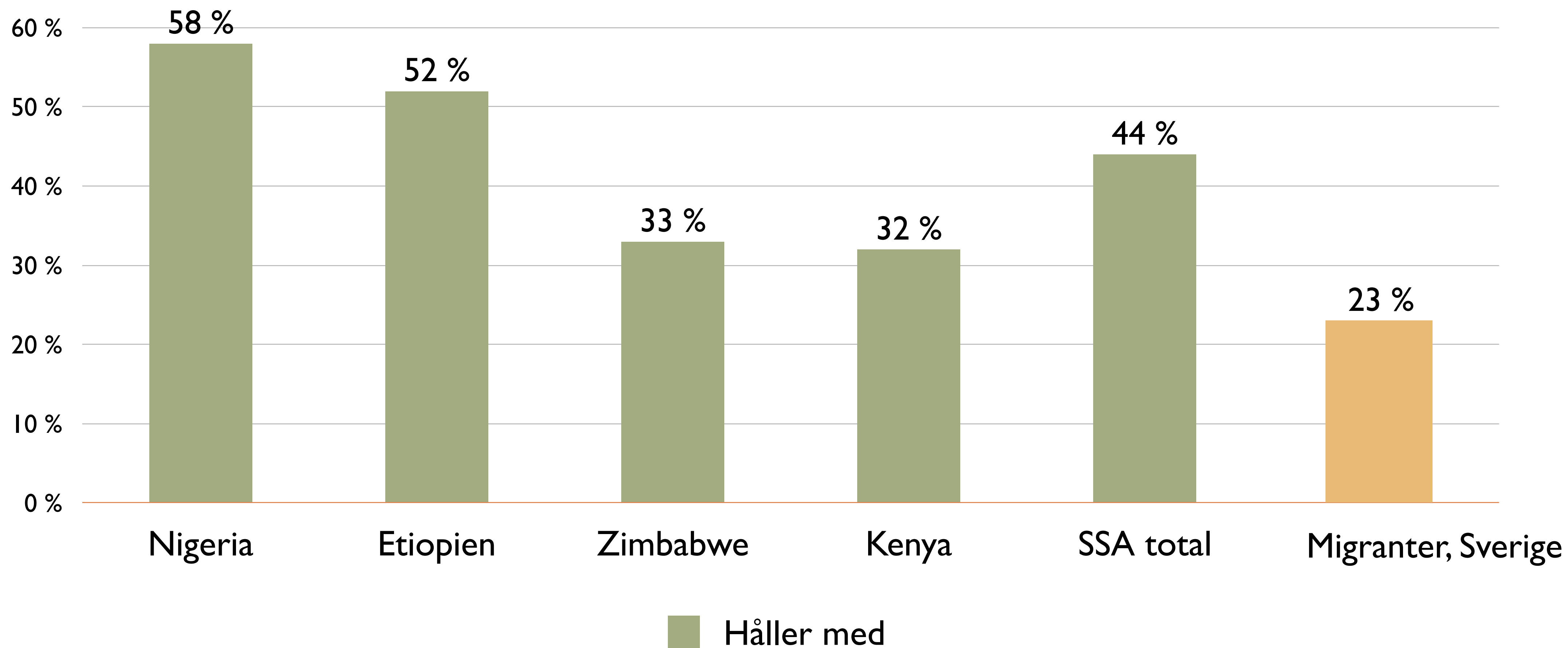
En flicka är redo för äktenskap när hon får sin första menstruation

n=4 948,

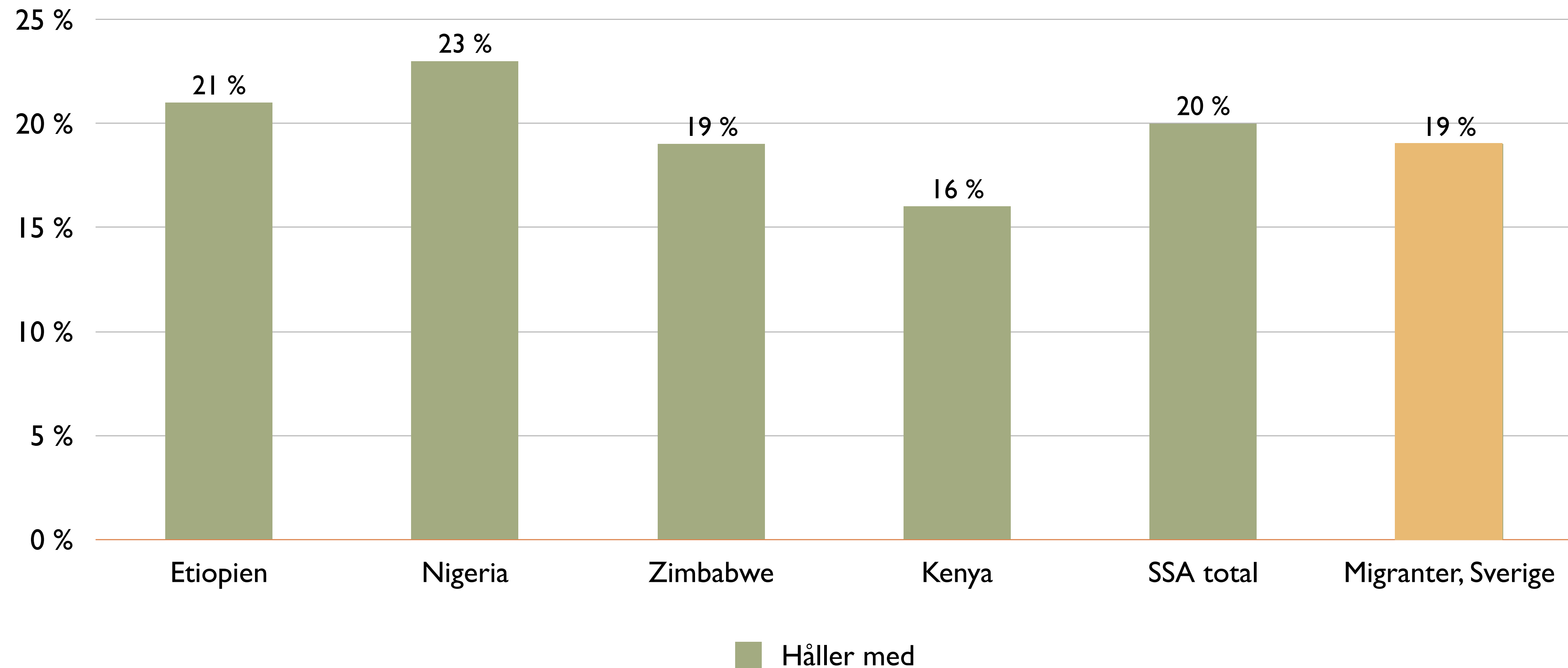

Även om en flicka inte vill gifta sig så bör hon hedra sin familjs beslut

n=4 948,

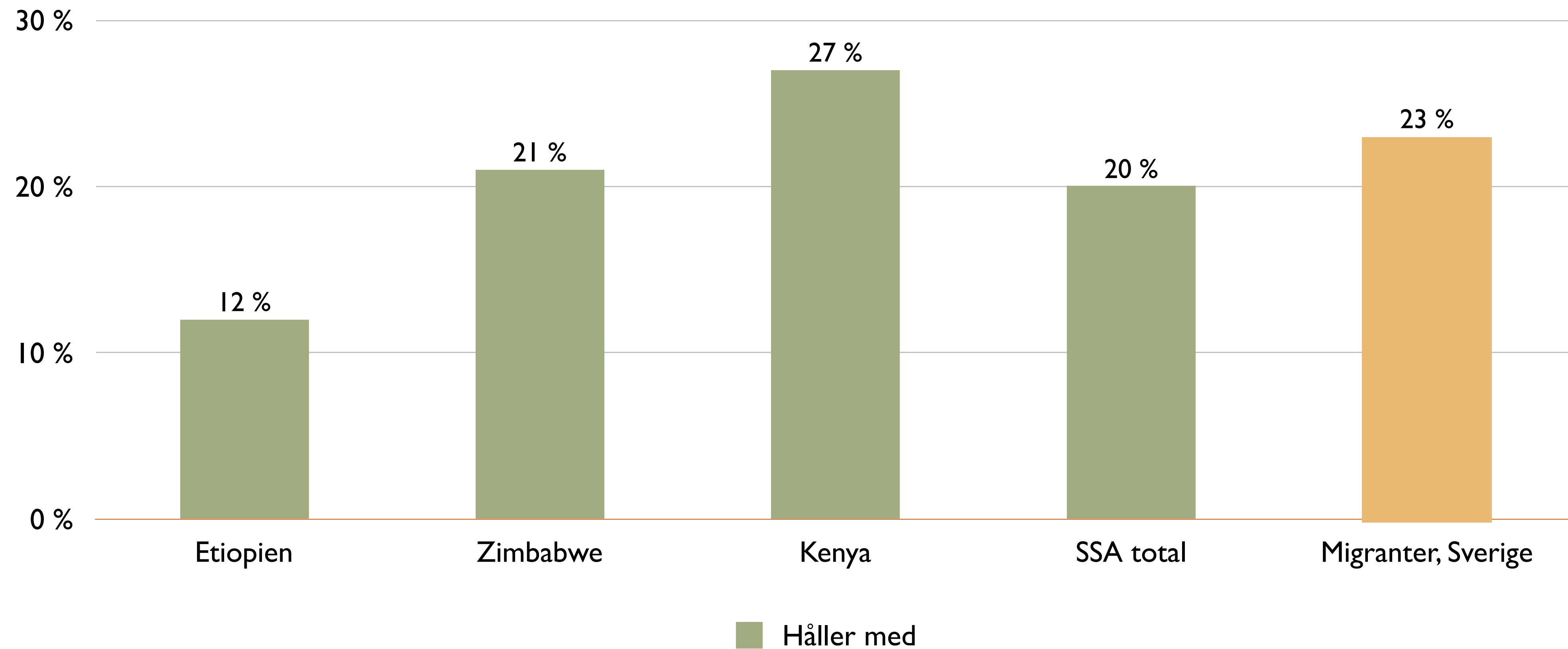

Att ha en son är alltid bättre än att ha en dotter subsahariska Afrika och migranter i Sverige

En man är en man endast om han har en son

– *subsahariska Afrika och migranter i Sverige*

Identitet som skyddsfaktor mot kriminalitet

- Många unga som dras in i kriminalitet gör det för att de söker tillhörighet och en stark identitet.
- Identifierar sig inte som kriminella, gör en "tjänst."
- Unga kvinnors kriminalitet går ofta under radarn – fokus på killarna.
- "UVAS"

Bryta könsnormer för barn och unga

- Kriminella miljöer präglas ofta av patriarkala strukturer där kvinnor förväntas underordna sig män.
- Många unga kvinnor dras in i kriminalitet genom relationer med män. Det är viktigt att arbeta med deras förmåga att sätta gränser och förstå sin egen rätt till trygghet och respekt.
- Alternativa ideal: Lyfta fram kvinnor som exempel på styrka, självständighet och framgång utanför kriminella miljöer.
- Genom att stärka unga tjejjers emancipativa värderingar kan man hjälpa dem att stå emot destruktiva förväntningar

Fokus på tidig intervention och förebyggande arbete

- Det börjar på MVC, BVC...
- Utbildning och medvetandegörande: Öka kunskapen bland de som arbetar med unga om riskerna och konsekvenserna av kriminalitet.
  -
- Stärk stödet till familjer i riskzonen, inklusive föräldrautbildning och hjälp med att hantera konflikter.
- Skapa fler möjligheter för utbildning och jobb för att ge unga, särskilt kvinnor, ett alternativ till kriminalitet.

Det vi redan vet...

- Stärka **självbilden**, stå emot destruktiva miljöer. Träna förmågan att säga nej. Affirmationer.
- Känslan av **”att lyckas”** i skolan, arbetslivet eller genom hobbyer stärker ungas självförtroende och känsla av egenvärde.
- **Förebilder:** Att se och höra berättelser från kvinnor som brutit sig loss från kriminalitet kan inspirera unga tjejer att göra samma val.
- **Samhället** kan erbjuda alternativ genom kultur, sport eller andra gemenskaper som kan fungera som plattformar för att bygga den egna identiteten.

Mansplaining och killgissningar behöver utmanas

”

Vi känner alla till mansplaining. Män som med överdrivet självförtroende förklarar något för en kvinna, ofta på ett lite nedlåtande sätt, och inte sällan lätt felaktigt. Det finns ofta ett ”lilla gumman” inbyggt i mansplaining som retar gallfeber på dem som utsätts.

Ivar Arpi, SvD 15 nov 2022

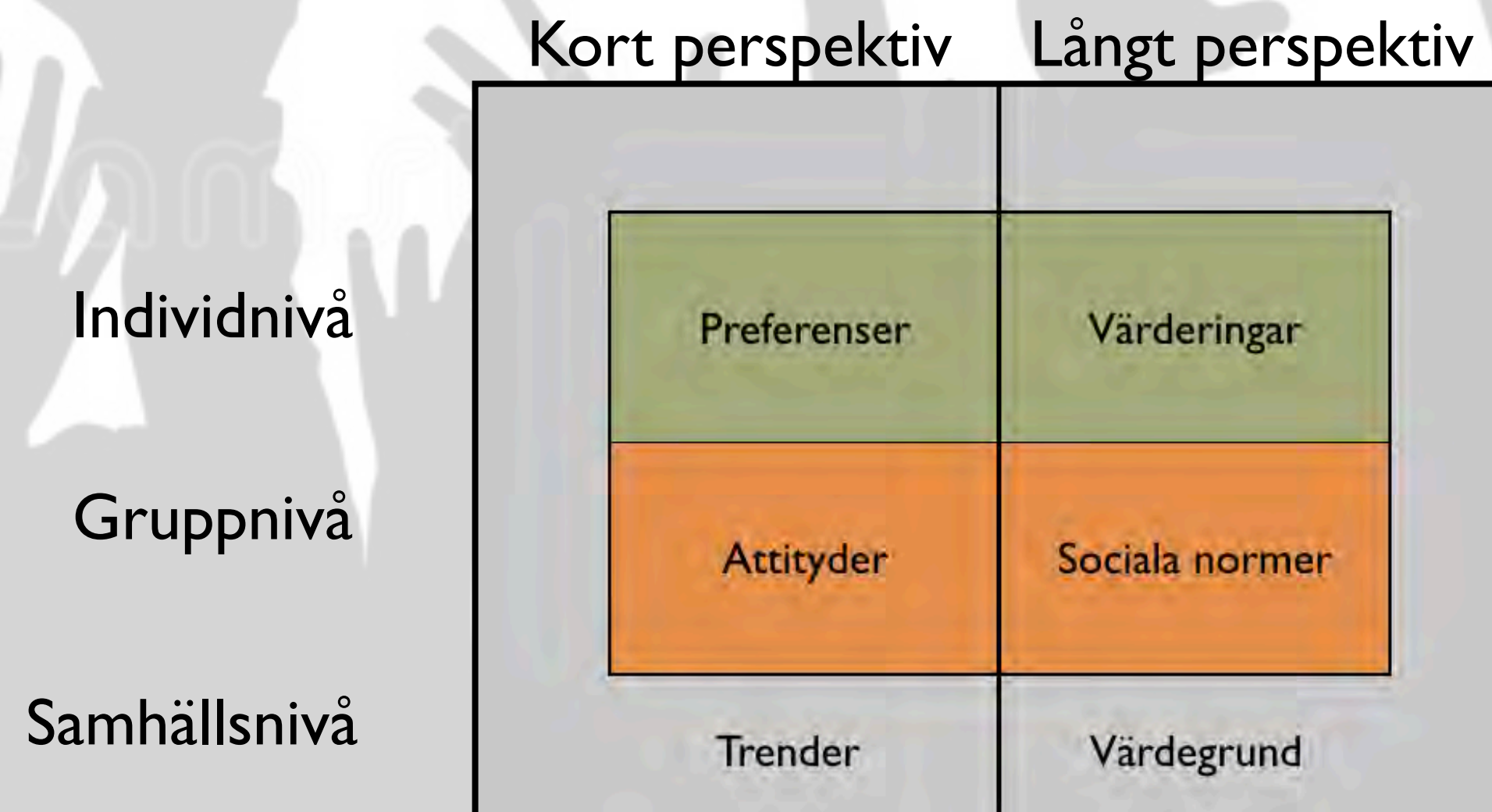
Hur ska man tackla de som tar plats och alltid vet bäst?

- Arbeta aktivt med praktiskt jämställdhetsarbete genom att förstå värderingars betydelse.
- Unga behöver få möjlighet att reflektera över sina egna värderingar och vad som är viktigt för dem. Frågor som "Vad vill jag stå för?" och "Vilka val är i linje med mina värderingar?" hjälper dem att utveckla en inre kompass.

Betydelsen av värderingar och sociala normer – vilka värden står på spel?

- Människovärdet – inklusive barns och kvinnors rättigheter
- Den enskildes liv
- Demokratin – yttrandefrihet, tryckfrihet, religionsfrihet etc.
- Enskilda staters integritet i en global värld

Värderingar är likt kontrabasen i en orkester fundamentala i våra liv

*Likt värderingar som formar våra
beslut och handlingar, ger kontrabasen
en djup klangbotten som ofta är
osynlig men helt oundgänglig*

Två metaforer för våra värderingar:

Isberget &
Kompassen

Våra värderingar:

”

Våra värderingar ger uttryck för våra innersta behov, önskningar och vad vi bryr oss mest om i livet – de utgör den stora, sammanhållande kraften i det som är vår identitet.

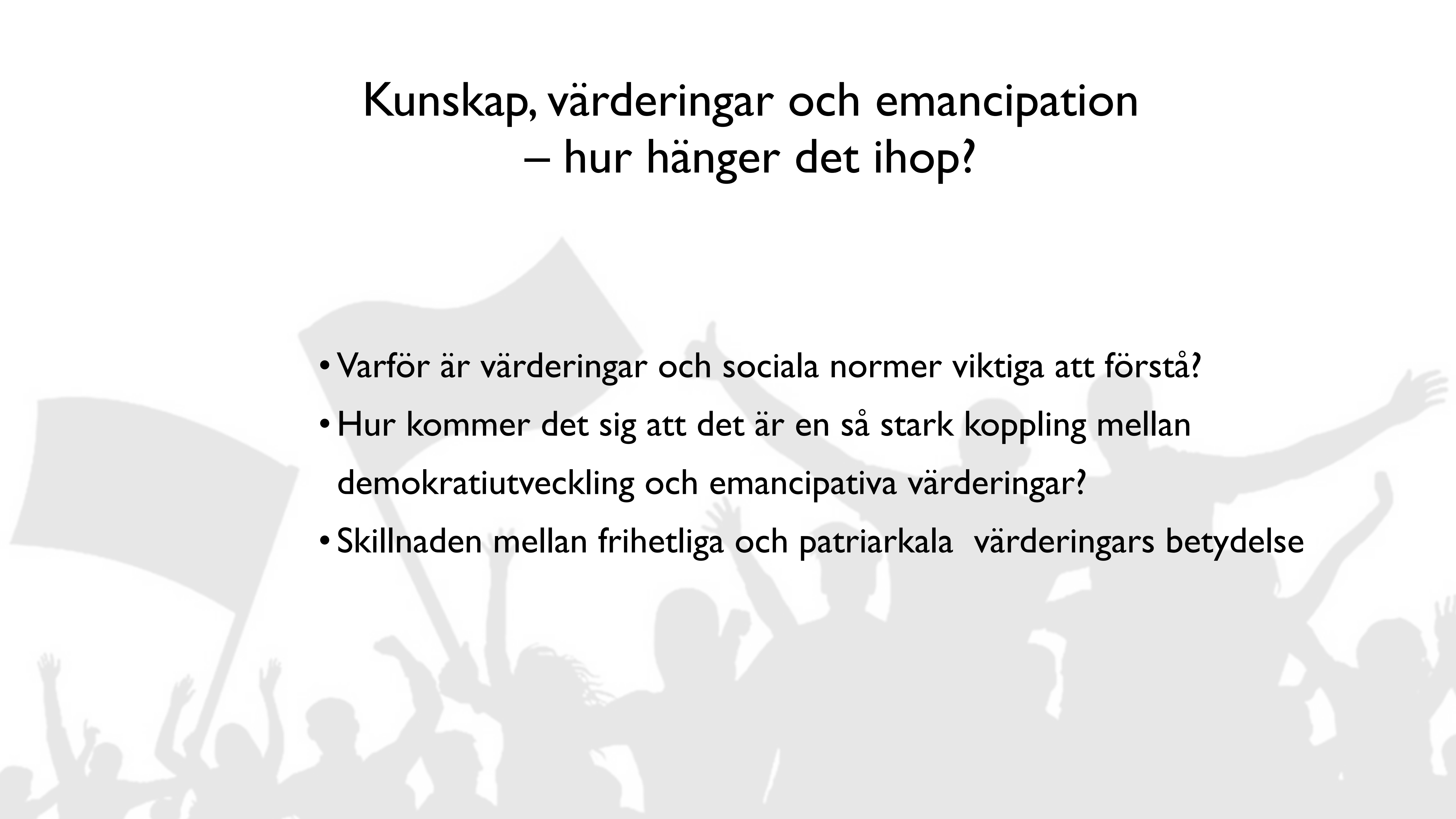
Våra värderingar:

”

Bryter vi mot vår inre kompass känner vi ofta oro, olust, tveksamhet eller till och med ilska

Kunskap, värderingar och emancipation – hur hänger det ihop?

- Varför är värderingar och sociala normer viktiga att förstå?
  - Hur kommer det sig att det är en så stark koppling mellan demokratiutveckling och emancipativa värderingar?
  - Skillnaden mellan frihetliga och patriarkala värderingars betydelse
-
- A background illustration showing the silhouettes of a diverse group of people celebrating. Many have their arms raised in the air, and several are holding large flags. The scene is rendered in a light gray tone against a white background.

Emancipativa värderingars betydelse (EV)

- Emancipativa värderingar betonar självständighet, rättvisa och individens frihet att välja sin egen väg
- EV utmanar destruktiva normer: Många unga i kriminella miljöer påverkas av normer som glorifierar våld, kontroll och status. Genom att introducera värderingar som bygger på respekt, empati och jämlikhet kan man skapa en motvikt.
- EV lyfter fram kvinnors rättigheter och stärker självkänslan. EV hjälper unga kvinnor att distansera sig från kriminella miljöer där de ofta är sårbara.

Sverige bilden i världen – ”tvättade” nyheter

- ”*Dom vill djävlas med Sverige!*” – systemen till Johan Floderus på 2-årsdagen av hans fångenskap i Iran
- Gängkriminalitet och sprängningar
- Dom tar våra barn!
- Koranbränningarna
- Sexualundervisning
- Obligatorisk förskola för alla barn
- HBTQI
- Jämställdhet

Sverigebildens i förändring – vems bild?

- Ökad otrygghet över samhällsutvecklingen
- Demokrati förutsätter omsorg och eftertänksamhet – snabbhetens konsekvenser?
- Från gemensamt kollektivt beslutsfattande till mer individualiserade krafter (nya platser, nya utrymmen)
- Populism som hotar beslutsformerna
- Unga drabbas hårdast

World Values Survey är världens största studie om människors värderingar. Den genomförs av forskare i många länder sedan 1981.

WVS fältarbete – nära en miljon intervjuer med tidsserier på mer än 40 år

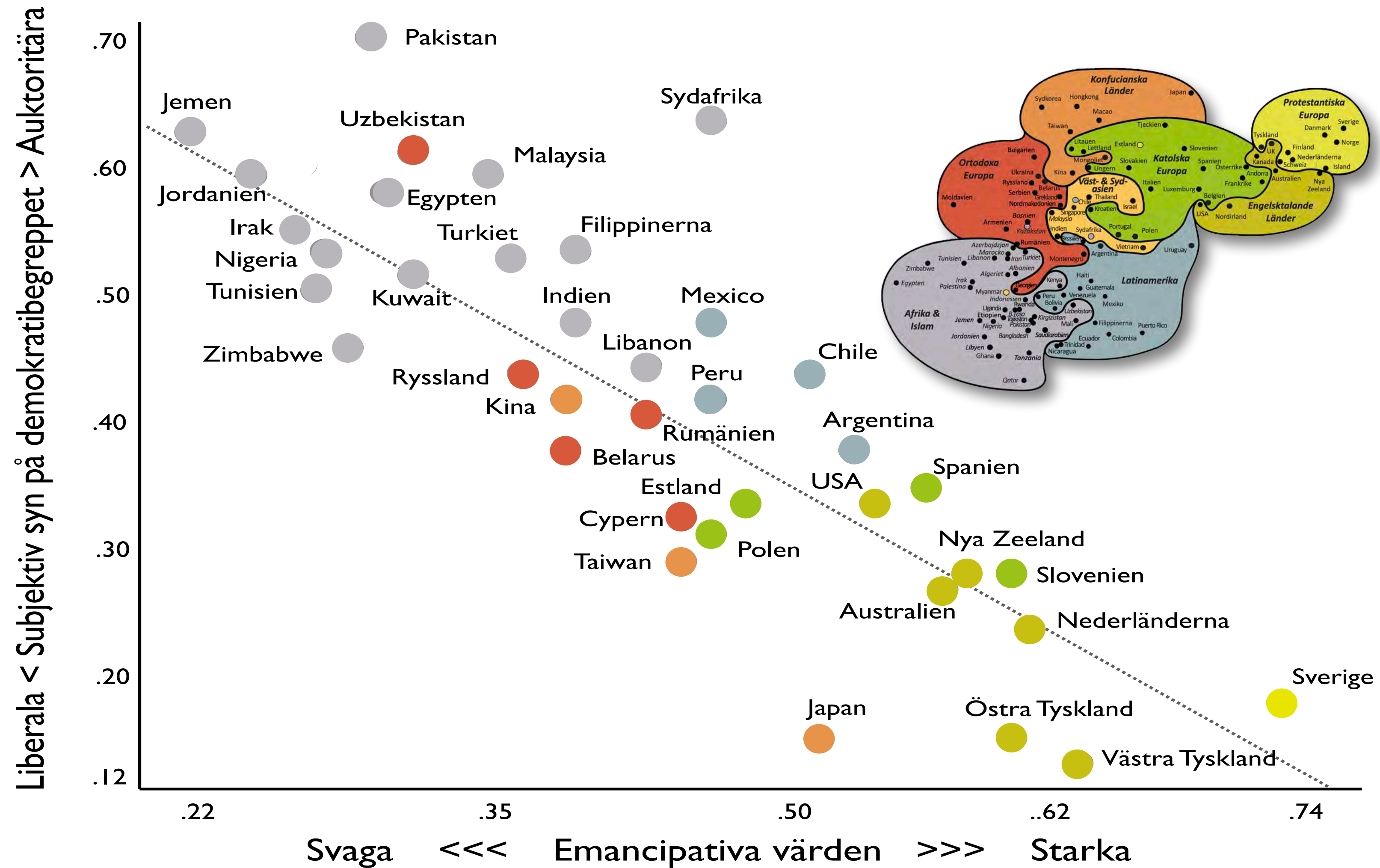

Några karaktäristika för en nordisk värdegrund

- **Hög generell tillit:**
Låg korruption, transparens och ansvarstagande,
  - **Stark välfärdsstat:**
Allmän hälso- och sjukvård, generösa föräldraförsäkringar, allmän förskola, arbetslöshetsförsäkringar osv,
  - **Beslut baseras på konsensus och dialog:**
Samverkansprocesser som inkluderar breda grupper i samhället,
  - **Öppenhet inför världen:**
Aktivt deltagande i globala organisationer och starkt stöd till mänskliga rättigheter, stöd till internationella initiativ,
  - **Hållbara värderingar och sociala normer:**
Autonomy, Equality, Choice and Voice (EVI)
  - **Jämlikhet:**
Ökad kvinnlig representation i regering och beslutsfattande
-

Emancipativa värderingar grundläggande för demokratin

Källa: WVS och Kirsch & Welzel, *Democracy Misunderstood* som mäter i vilken grad respondenterna stödjer en definition av demokratibegreppet som inbegriper militärt eller religiöst styre och/eller lydnad mot maktavare

Auktoritär vs. Liberal demokratisyn variabler på individnivå

*Väsentligt eller inte en väsentlig egenskap hos
demokrati (skala 10 – 1), WVS våg 7*

Auktoritära variabler

---

1. V 248 Människor lyder sina ledare
2. V 245 Militären tar över när regeringen är inkompetent
3. V 242 Religiösa ledare tolka lagarna

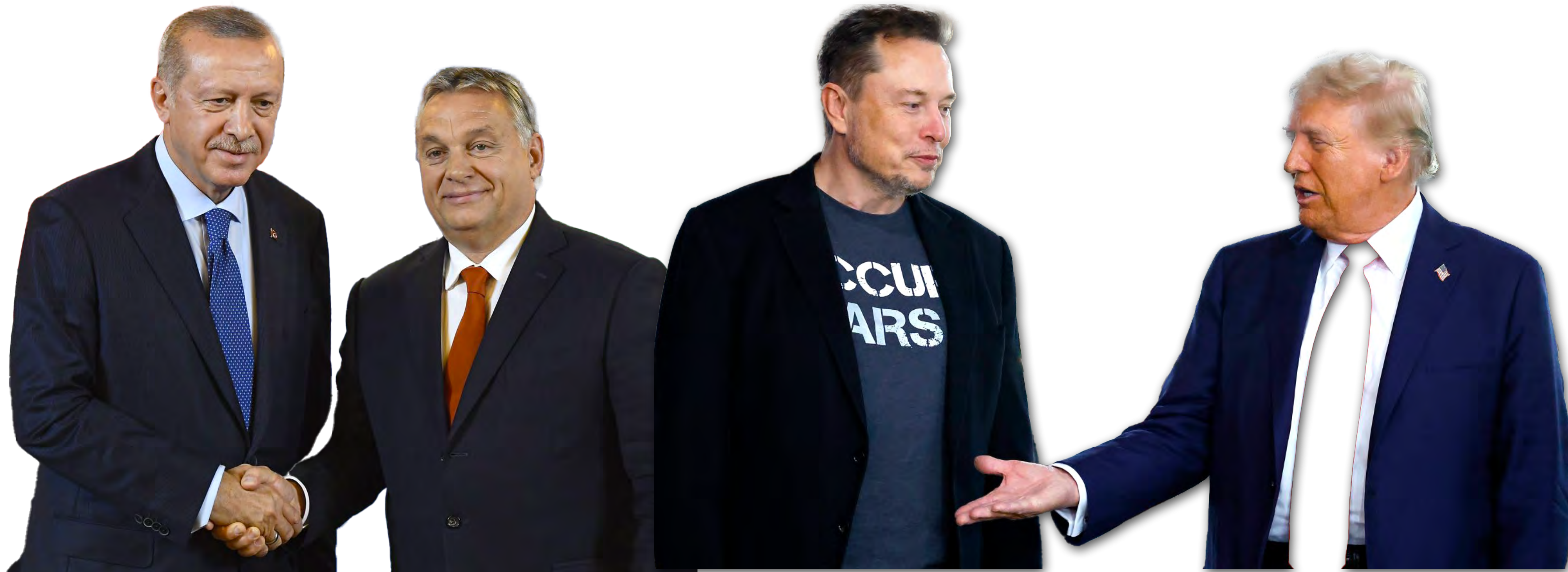

Liberala variabler

---

1. V 249 Kvinnor har samma rättigheter som män
  2. V 246 Medborgerliga rättigheter skyddar människors frihet mot förtryck
  3. V 243 Medborgarna väljer sina ledare i fria val
-

Auktoritära regimer röstas fram av sina befolkningar

Andra regimer håller sig kvar vid makten genom valfusk och kontroll över medier och institutioner

Khamenei
Iran

Putin
Ryssland

Ortega
Nicaragua

al-Assad
Syrien

Maduro
Venezuela

Afwerki
Eritrea

Lukashenko
Belarus

Xi Jinping
Kina

Kim Jong Un
Nordkorea

Här har ledarna utnyttjat sitt inflytande för att försvaga demokratiska institutioner för att konsolidera sitt grepp om makten – något som ibland beskrivs som "demokratisk erosion" eller "illiberal demokrati."

Så byggs motståndskraften hos ett samhälle

I. *T*rygghet

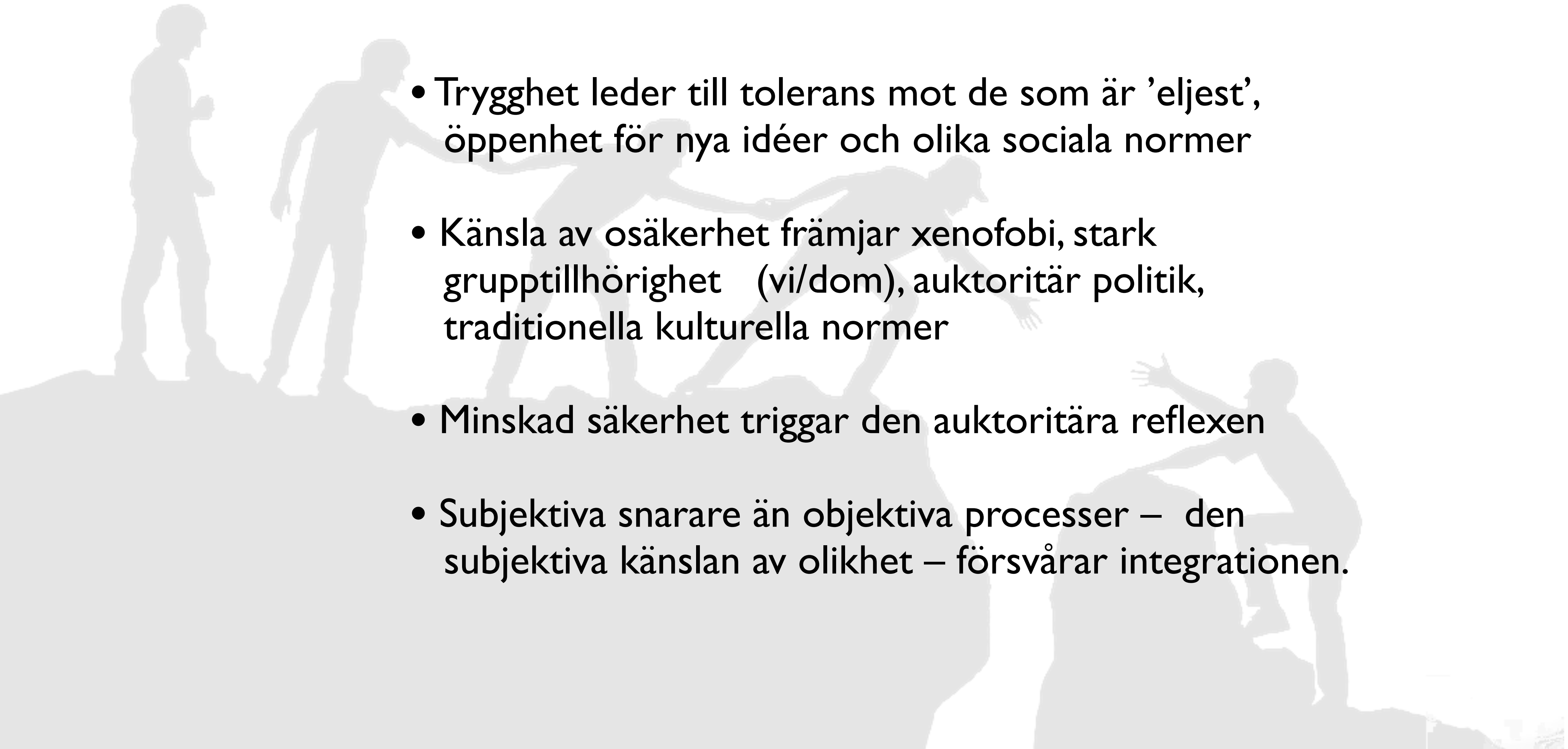
II. *T*illit

III. **T**olerans

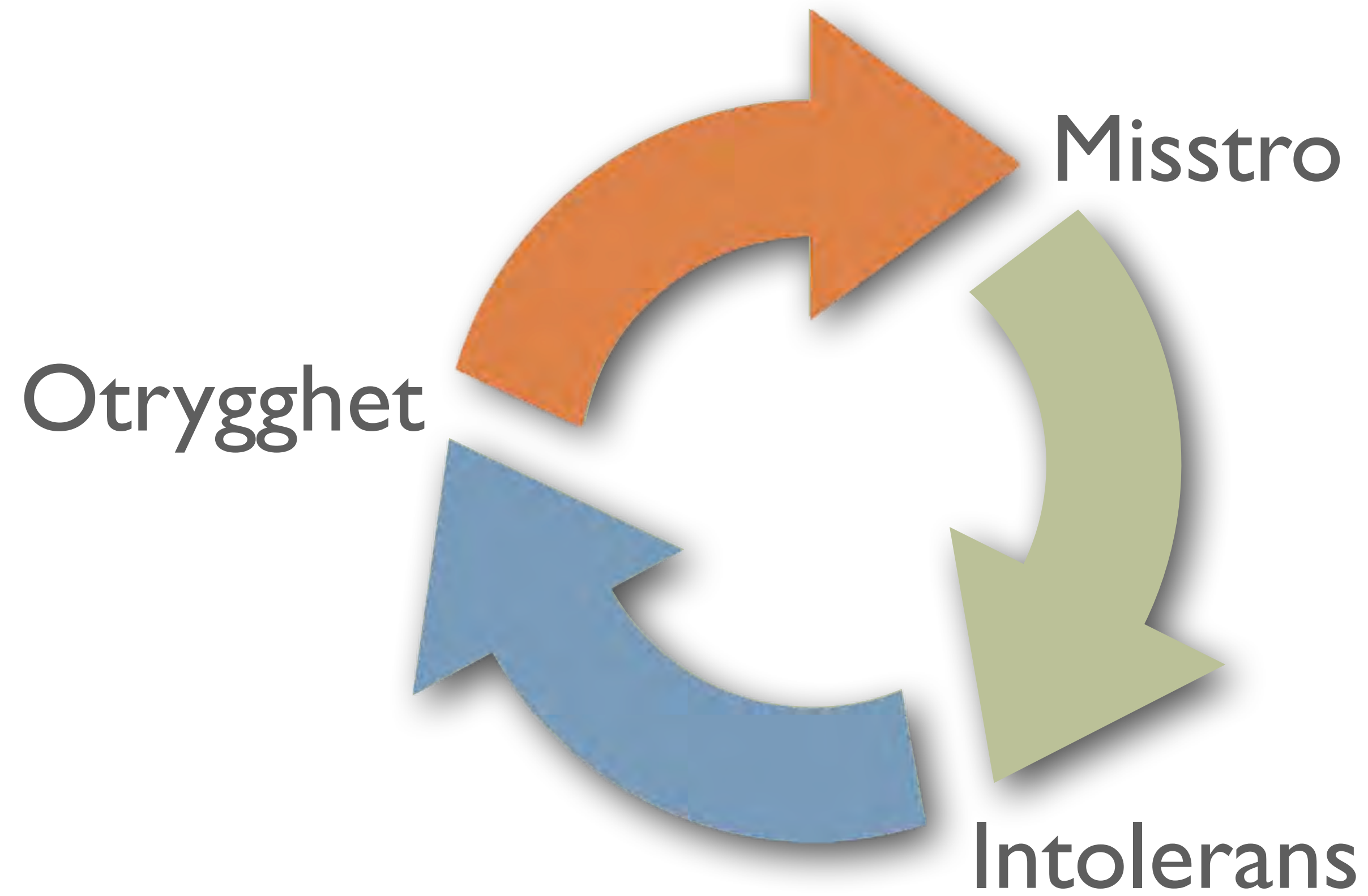

Trygghet – en förutsättning

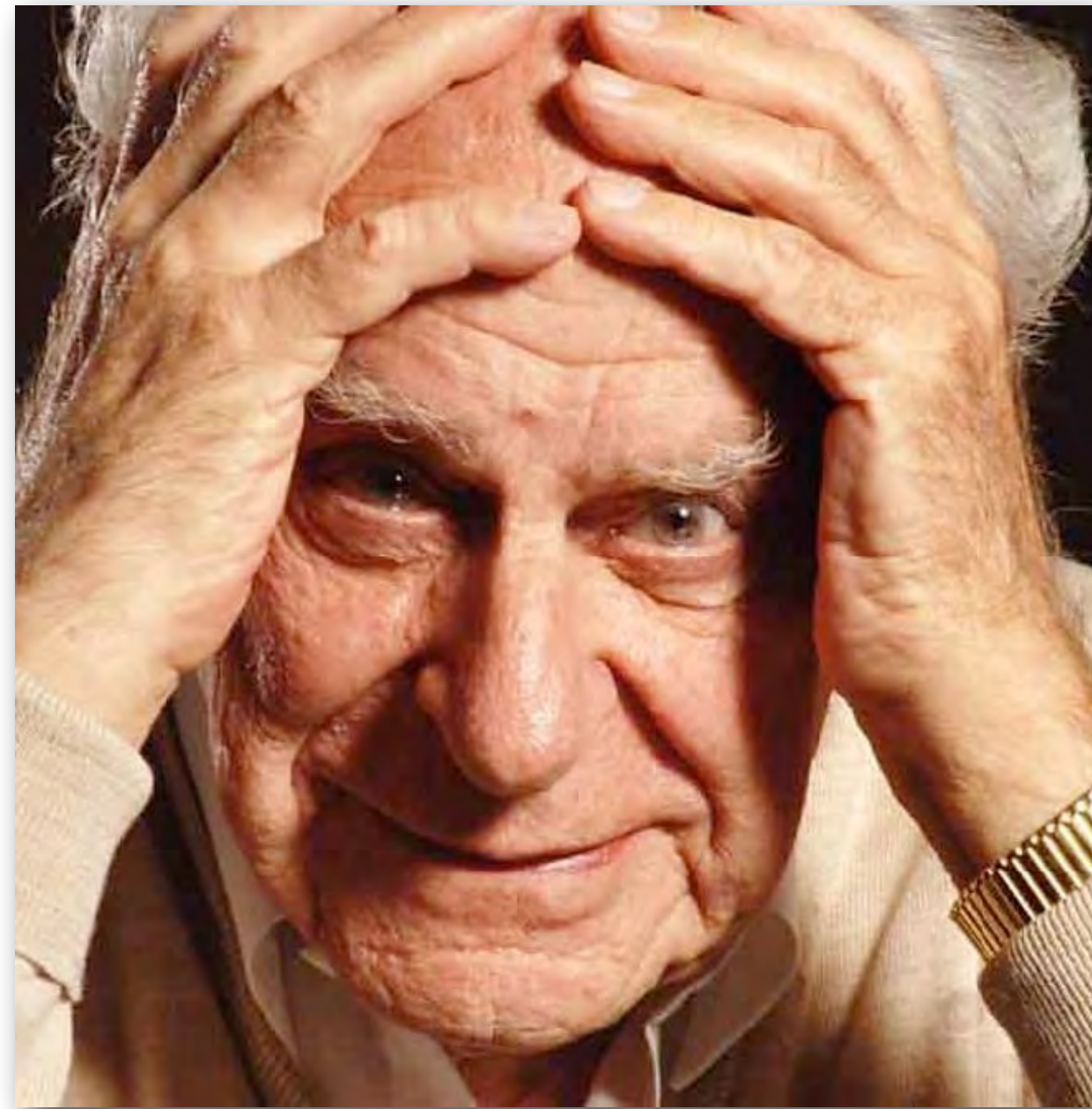
- Trygghet leder till tolerans mot de som är 'eljest', öppenhet för nya idéer och olika sociala normer
- Känsla av osäkerhet främjar xenofobi, stark grupptillhörighet (vi/dom), auktoritär politik, traditionella kulturella normer
- Minskad säkerhet triggas den auktoritära reflexen
- Subjektiva snarare än objektiva processer – den subjektiva känslan av olikhet – försvårar integrationen.

Otrygghetsloopen

Toleransparadoxen

Karl Popper, 1902–1994, österrikisk-brittisk filosof, vetenskapsteoretiker och politisk teoretiker.

”

Om vi på ett obegränsat sätt tolererar intoleranta människor, om vi inte är beredda att försvara ett tolerant samhälle mot de intolerantas angrepp, då kommer de toleranta att gå under, och toleransen med dem.

Karl Popper, "Det öppna samhället och dess fiender", 1945

Emancipativa värden (EVI)

- vi mäter med fyra olika index:

I. Autonomi

Vill du att ditt barn ska utvecklas till att bli självständig och kreativ eller vill du prioritera disciplin och lydnad?

II. Jämställdhet

Skall män ha företräde till jobb, universitetsutbildning och politiskt ledarskap framför kvinnor?

III. Göra egna val – choice

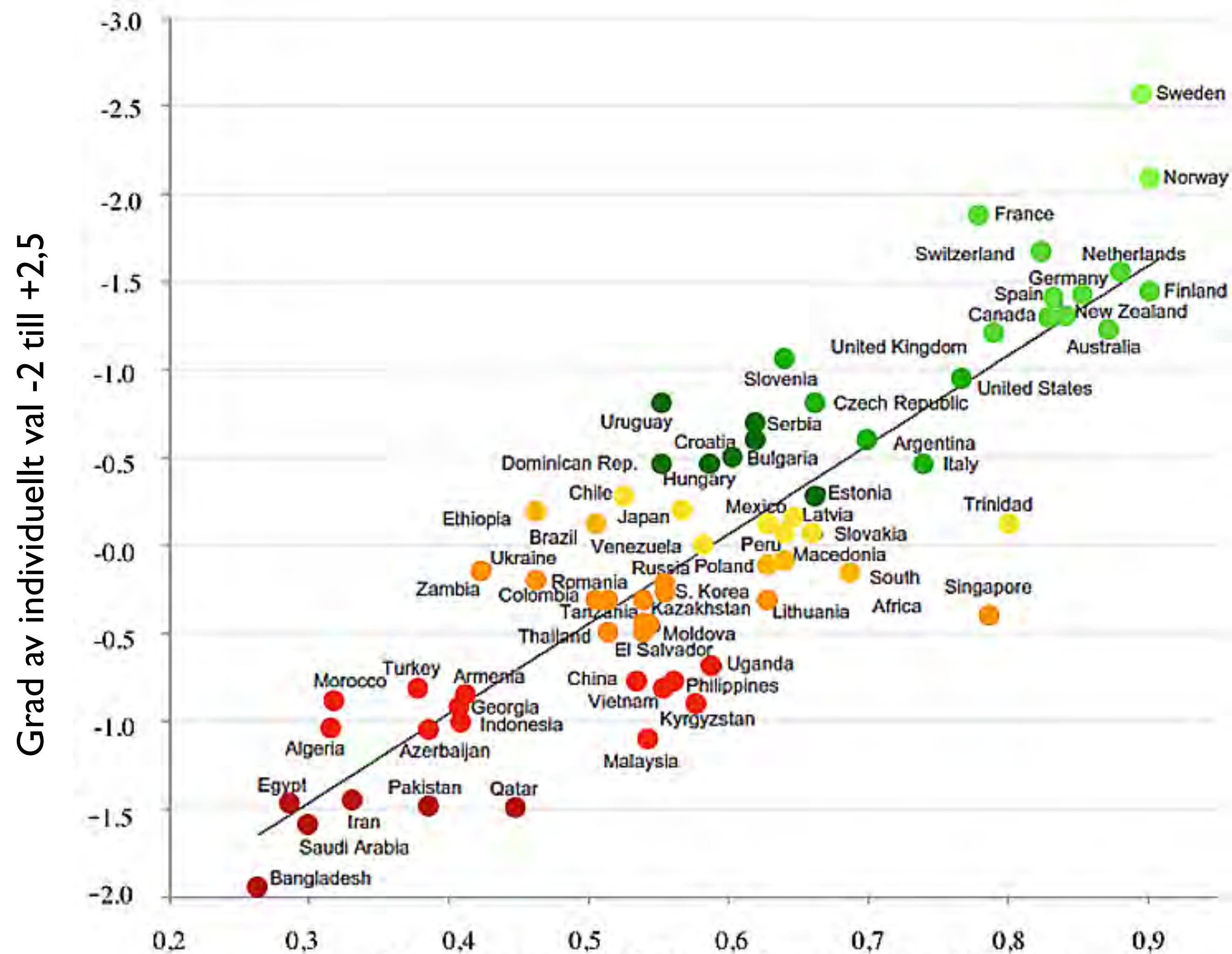
Har individen rätt att själv bestämma om: homosexualitet, abort, skilsmässa?

IV. Att göra sin röst hörd – voice

Ekonomisk tillväxt och starkt försvar – eller frihet att påverka sin arbetsplats, närsamhälle och regering

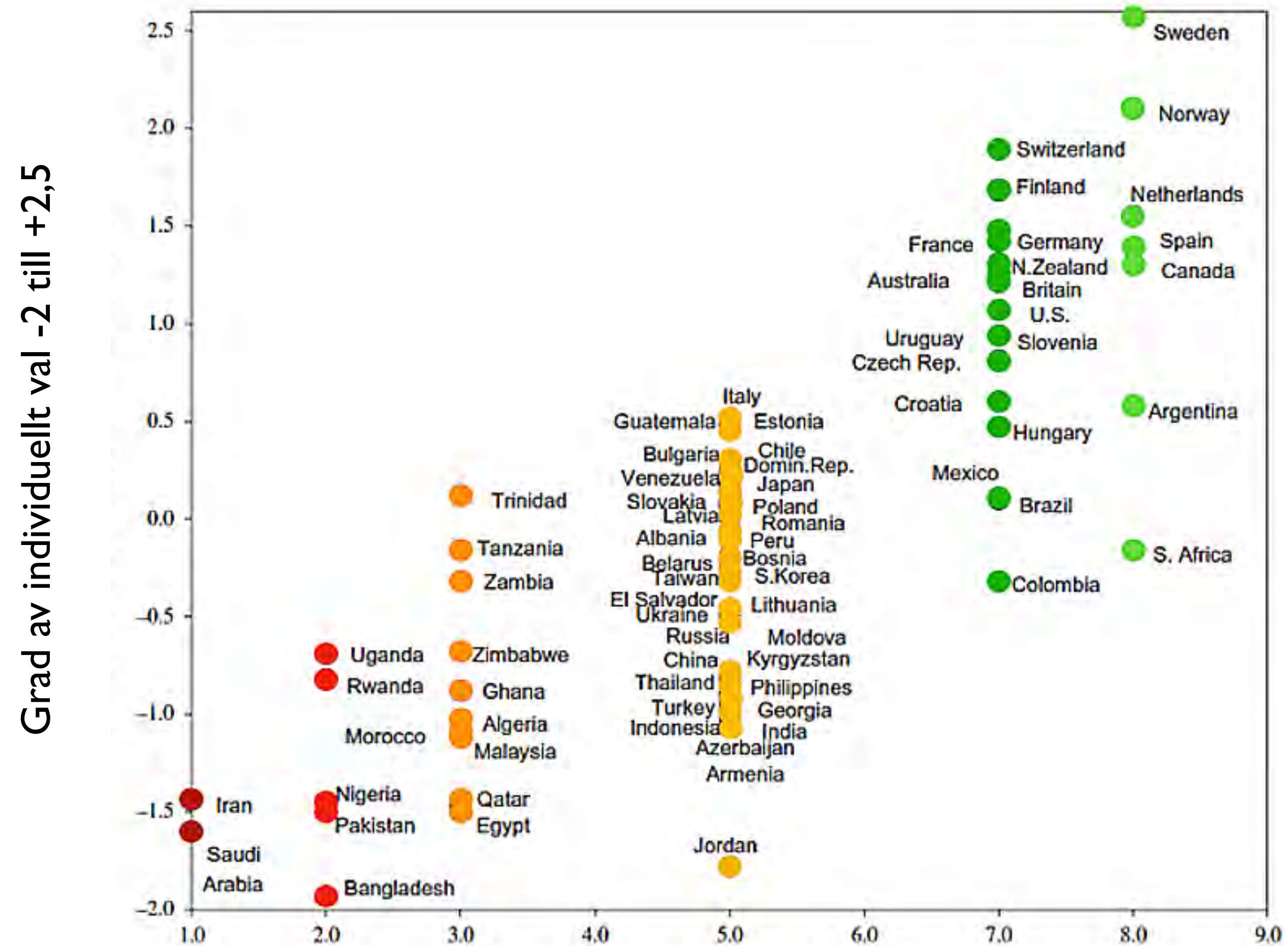

Tolerans för skilsmässa, homosexualitet, abort och jämställdhet

Källa: WVS, Inglehart et al 2017, Social Forces 95.

Dödsstraff för homosexualitet = 1
 OK med samkönade äktenskap = 8

Källa: WVS, Inglehart et al 2017, Social Forces 95 (4) p. 1336

Samhällets etik eller individens värderingar?

*Vad sker när
människor
lämnar ett
kulturellt
sammanslag
för ett nytt?*

Var ligger Sverige?

mWVS började med att vi besökte 54 kommuner i Sverige och ställde frågor till migranter n= 6 516, idag 17 000 intervjuer

Forskningsrapport 2019/2

MED MIGRANTERN RÖST

Den subjektiva integrationen

Bi Puranen

MED MIGRANTERN RÖST II

Hur blir man värmlänning?

Bi Puranen

MED MIGRANTERNAS RÖST III

Hur förändras värderingar?

Bi Puranen

Värderingsmedvetenhet – ett kunskapsområde

Indikatorer för subjektiv integration

1. Icke-förhandlingsbara värden

Lagstiftade rättigheter/skyldigheter:

Demokrati, mänskliga rättigheter, yttrandefrihet, jämställdhet, förbud mot hets mot folkgrupp, förbud mot barnaga och barnäktenskap, förbud mot hedersrelaterat våld, Genèvekonventionen (rätten till asyl), HBTQI-rättigheter, allemansrätt

2. Samhälleliga värden – samhällskontraktet

Gemensamt söka balanspunkter:

Institutioner, religion, arbetsliv, skola, språk, hälsa, miljö & hållbarhet m.m

3. Föränderliga värden

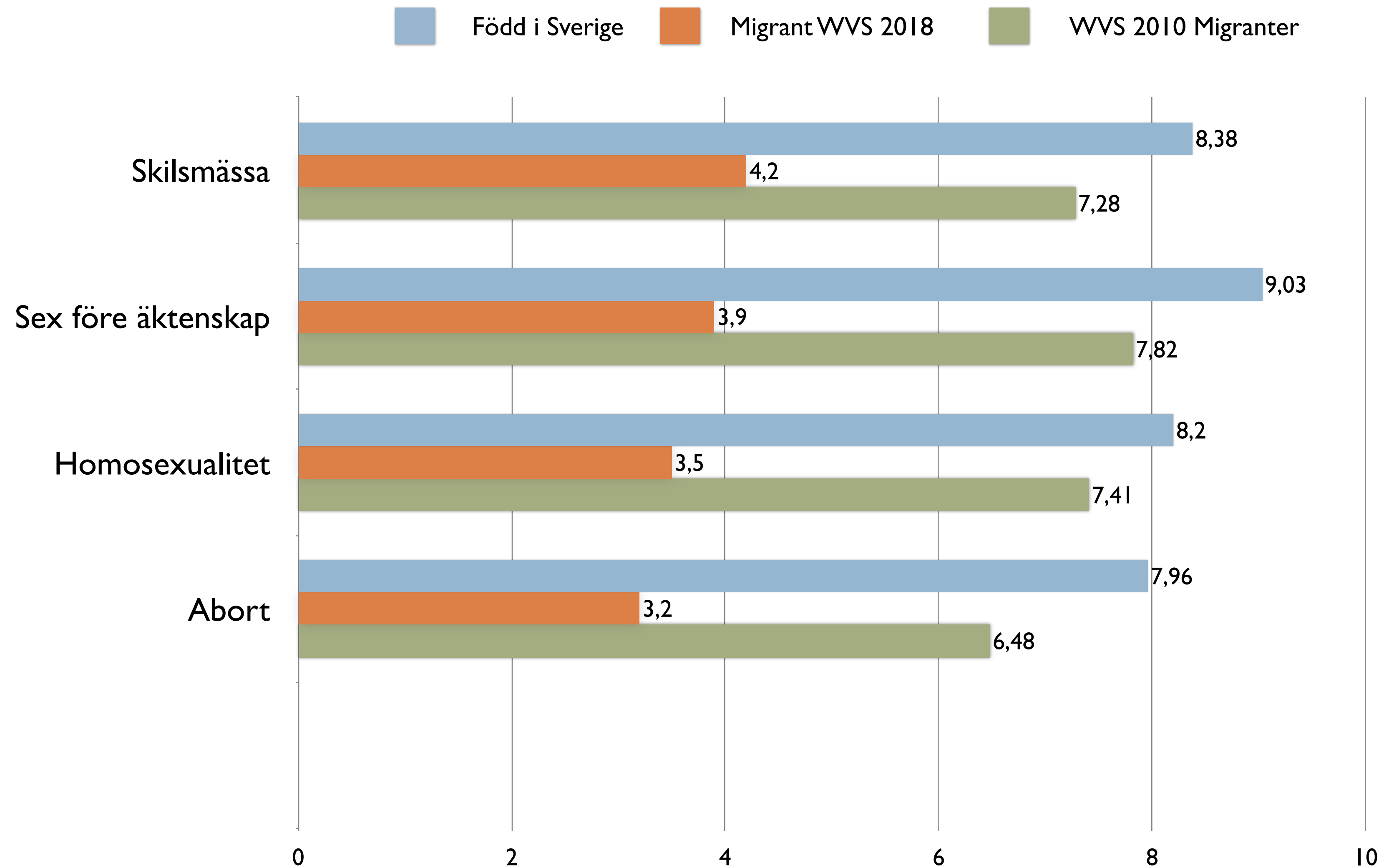
Olikheterna berikar:

- IT, kommunikation, teknik, musik, konst, litteratur, idrott m.m,*
- Försörjningskvoten, fler i arbete en förutsättning för välfärden*

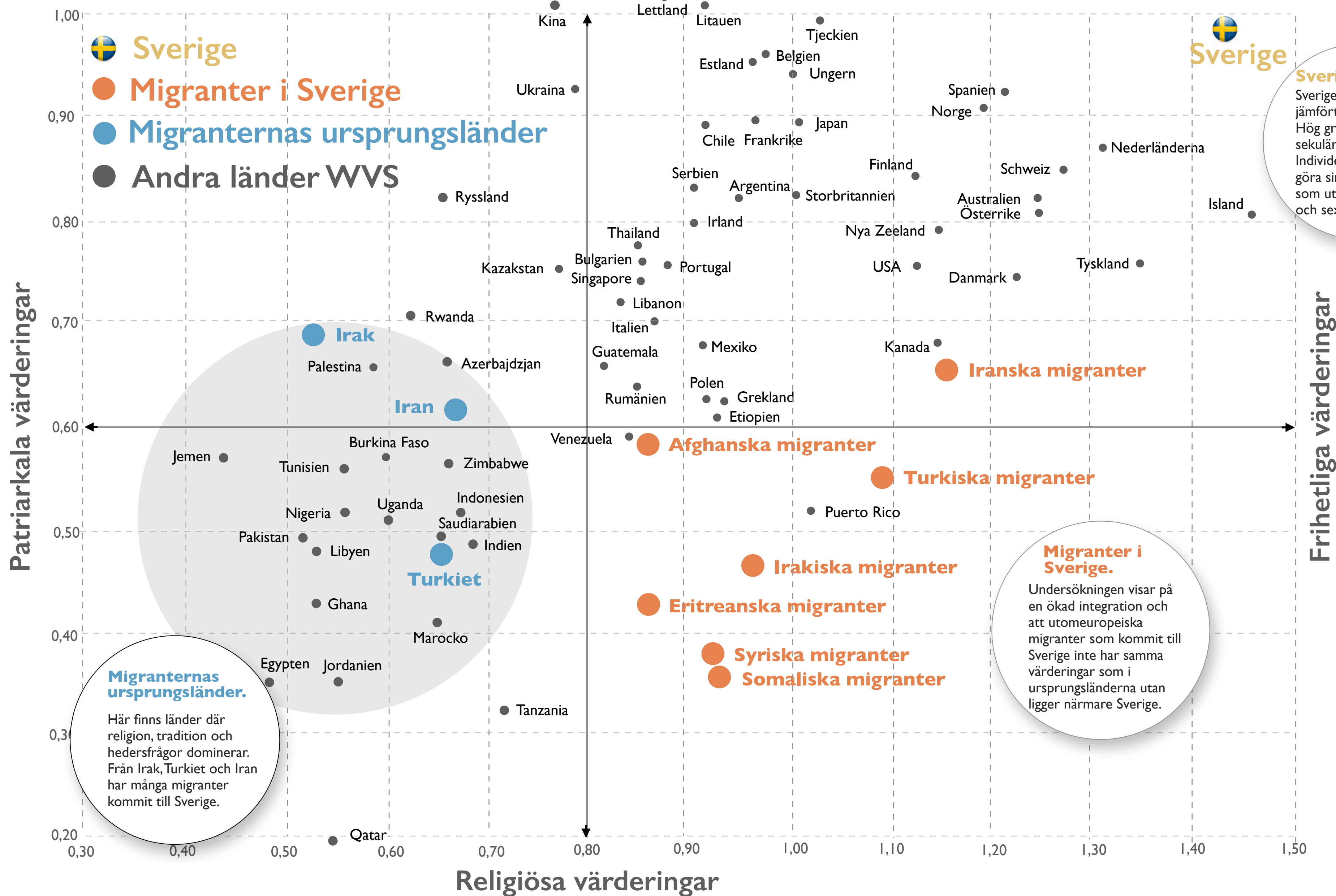
Intolerant tolerans – varning för den svenska omedvetna fundamentalismen!

Är följande företeelser acceptabla?

Skala 1-10. 1=aldrig acceptabelt, 10=alltid acceptabelt n=4,000

Sekulära värderingar

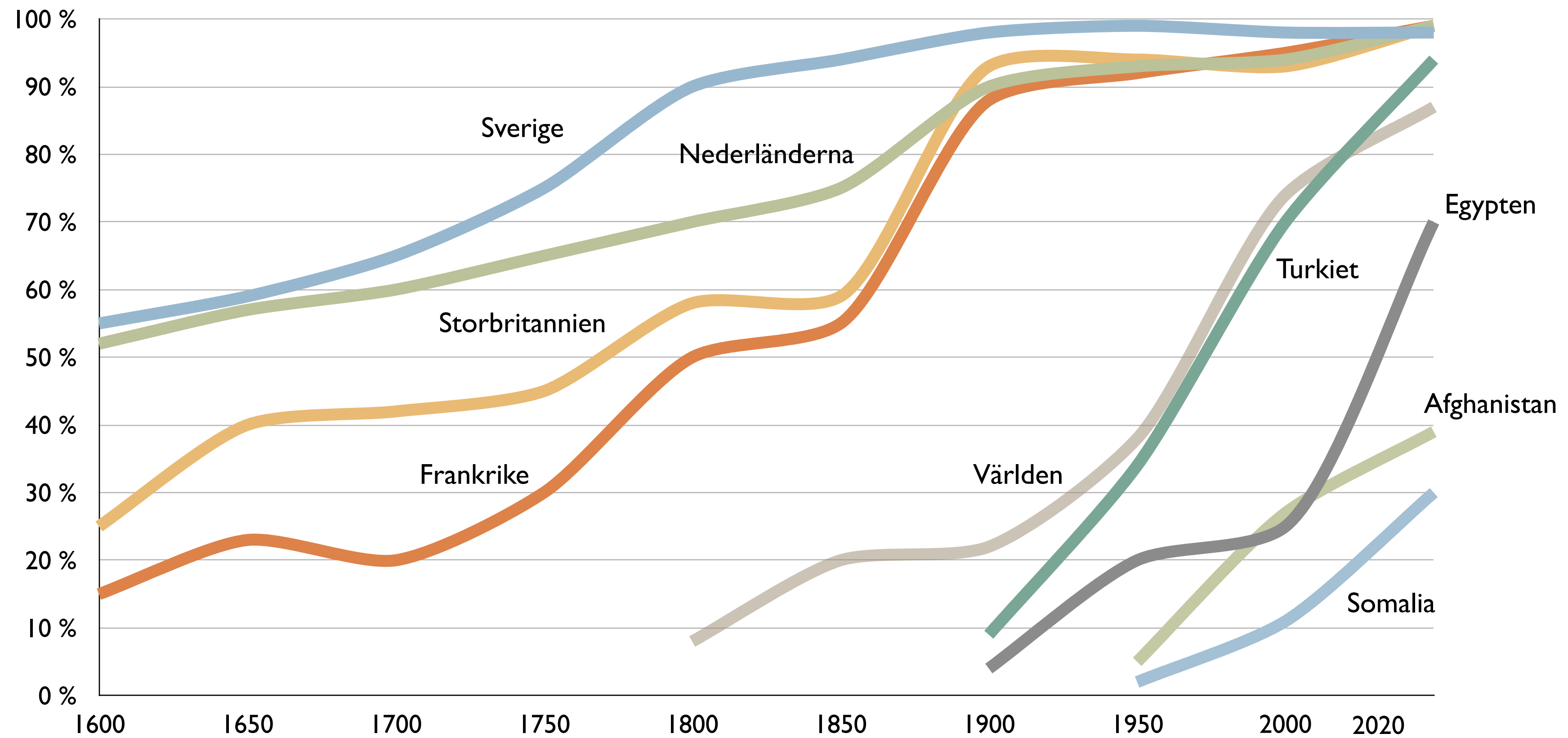

Integrationens tre grundpelare:

- *Språket/utbildning*
- *Självförsörjning*
- *Värderingar*

*"Det är som att sluta röka
– man måste bara bestämma sig"*
Tomás, 43 år från Bolivia

Läskunnigheten i några utvalda länder

Källor: Kuran, T., *The long Divergence*, Princeton University Press, 2010, Our World in Data, CIA World Factbook, Johansson, E., *Kvantitativa studier av alfabetiseringen i Sverige*, Umeå universitet samt Demografiska Databasen, Umeå universitet

Språkets betydelse

- Vi har olika förmågor...
- Utbildningsnivån varierar.
- Behöver kunna ursprungslandets språk.
- Traditioner förmedlas av de äldre men bromsar ny inlärning.
- Diasporor försvårar språkinlärning på det nya landets språk
- Motivation till utbildning: barnens bästa och arbete.
- Utbildning = är att investera i sin framtid
- Återgick de unga kvinnornas mammor till arbete? – Goldins forskning
- En bra *Kompis* är med försöker förklara och motivera!

"Hon hittade nyckelfaktorer bakom könsskillnader på arbetsmarknaden"

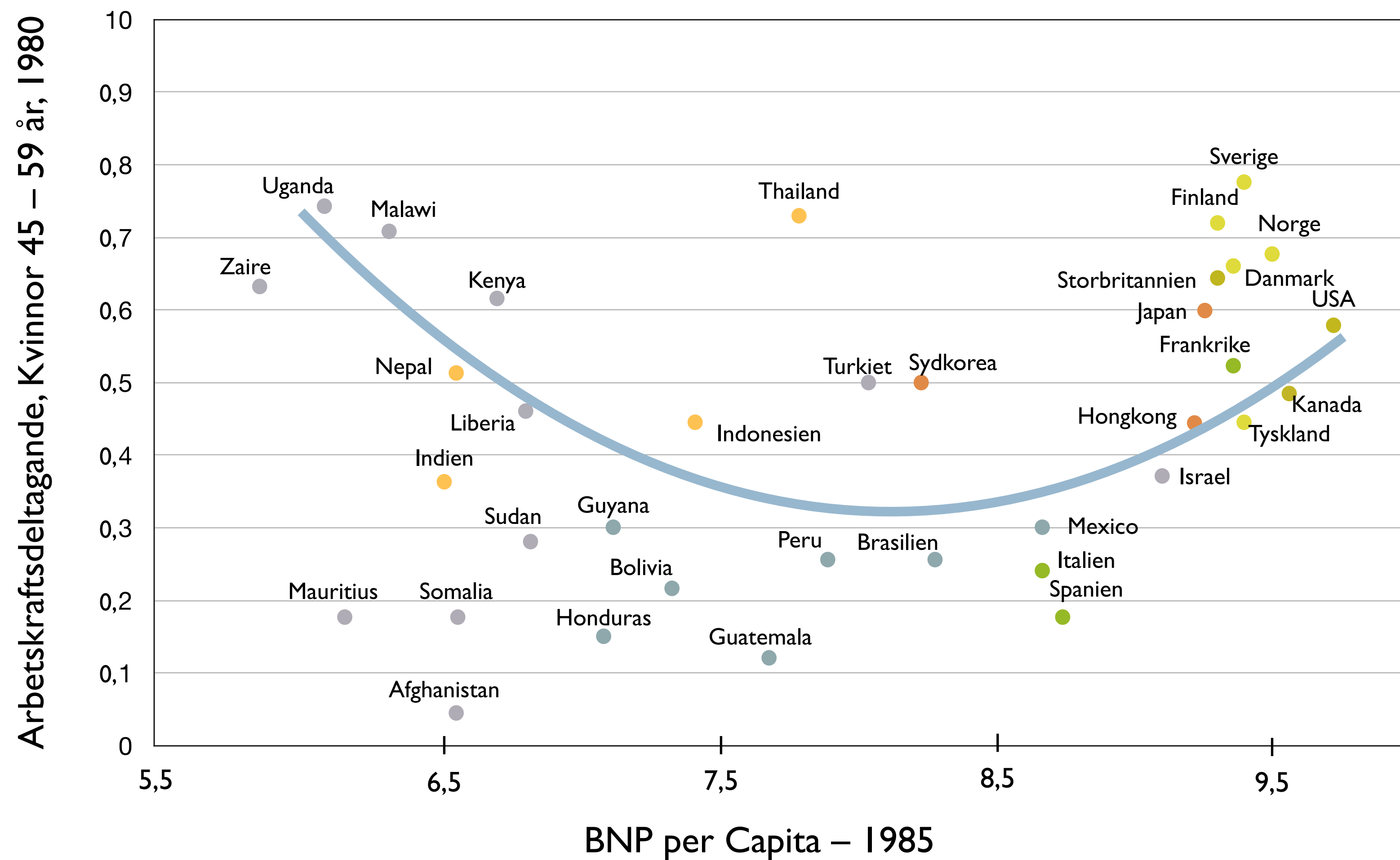
”

Goldin har visat att beslut om utbildning fattas i relativt ung ålder men påverkar hela den framtida yrkeskarriären. Om förväntningarna på en yrkeskarriär baserar sig på hur tidigare generationer har haft det – om de unga kvinnornas mammor inte återgick till arbetet förrän barnen vuxit upp – kommer utvecklingen att gå långsamt.

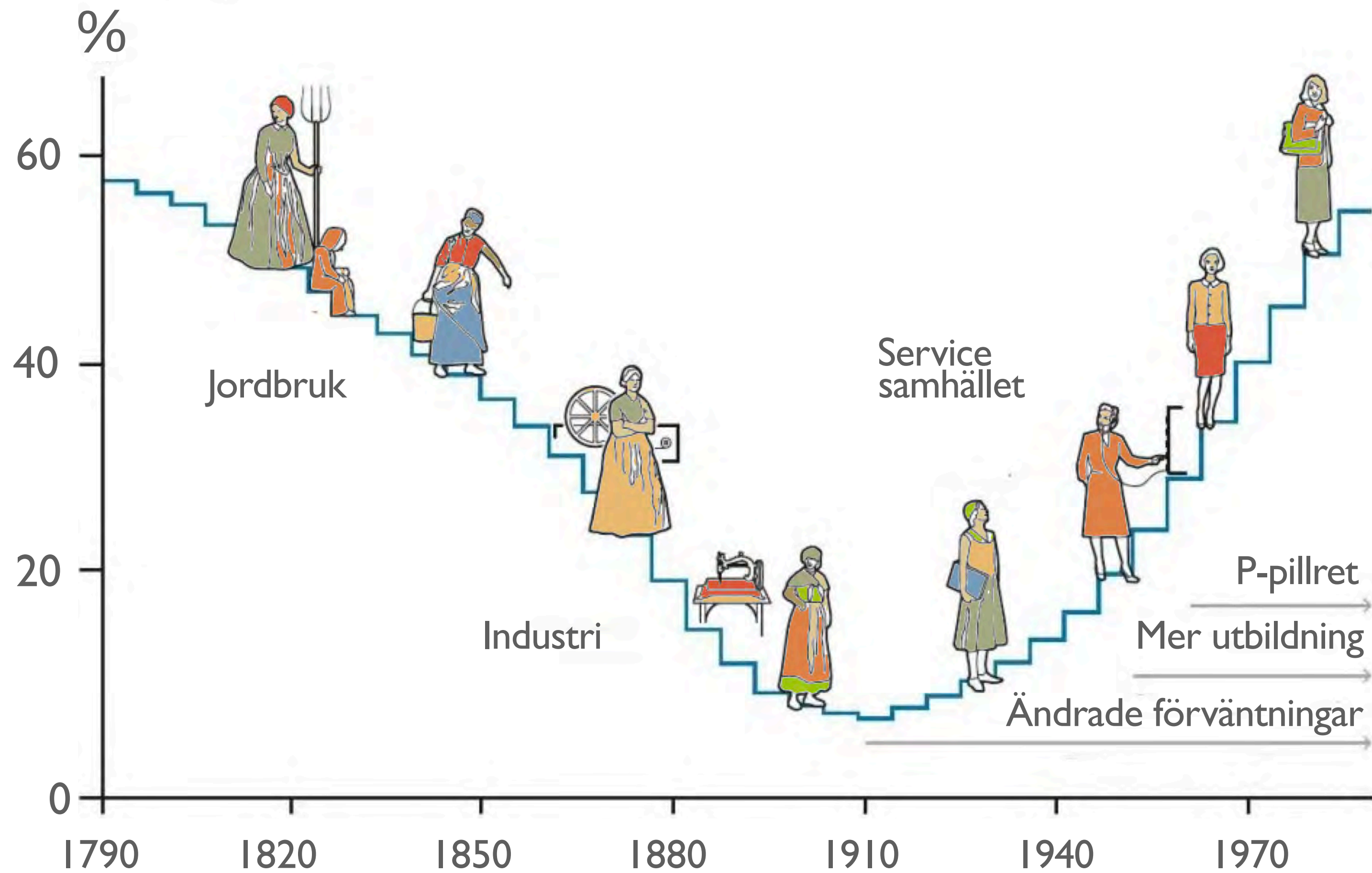

Från Kungl. Vetenskapsakademiens motivering till Riksbankens pris i ekonomi till Alfred Nobels minne.

Svenska kvinnor har länge yrkesarbetat mest i världen medan de i migranternas ursprungsländer jobbar minst

Också historiskt har kvinnors deltagande på arbetsmarknaden följt en U-kurva

Claudia Goldin, 2023 års Nobelpristagare i ekonomi till Alfred Nobels minne

10 år

20

30

40

50 år

60

70

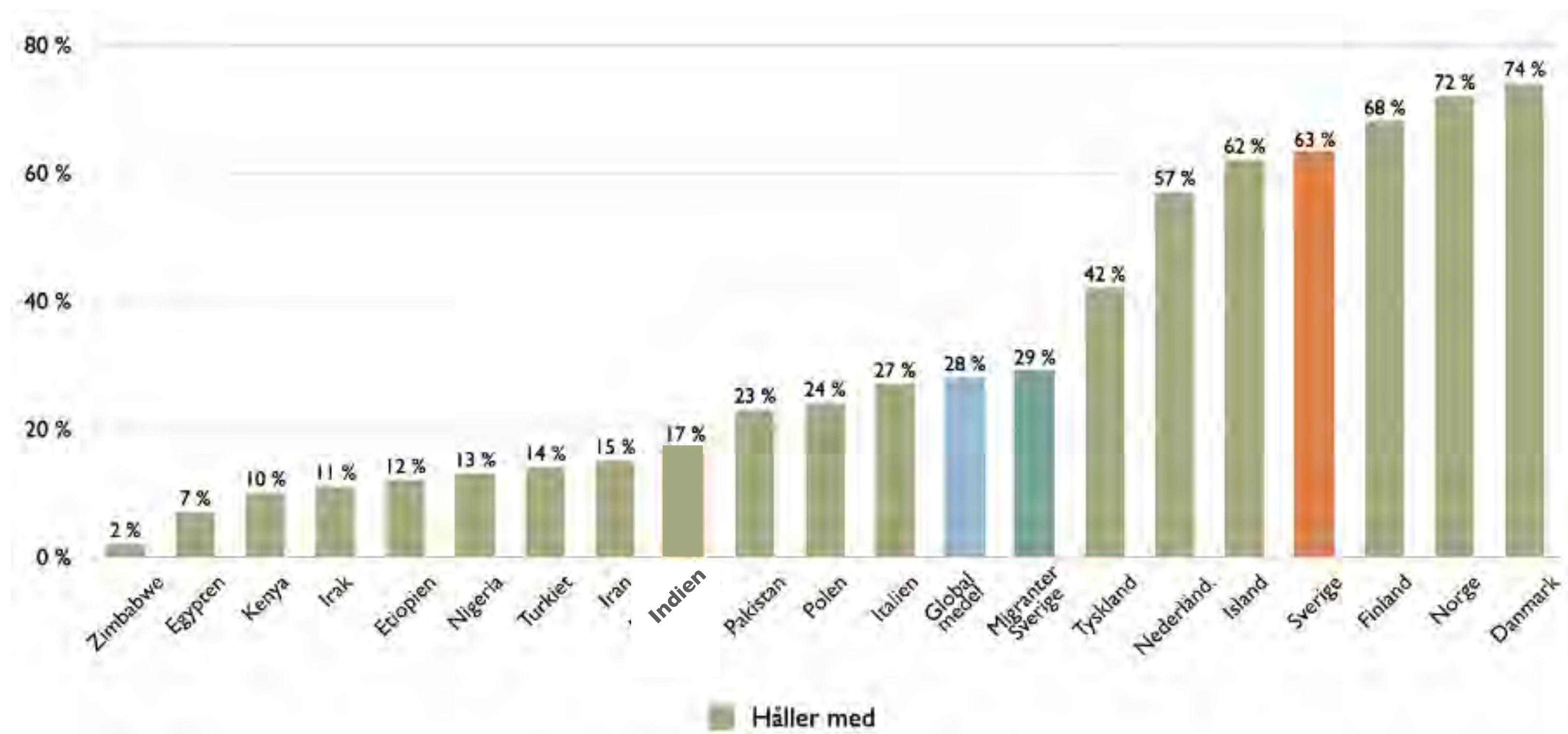
80

90

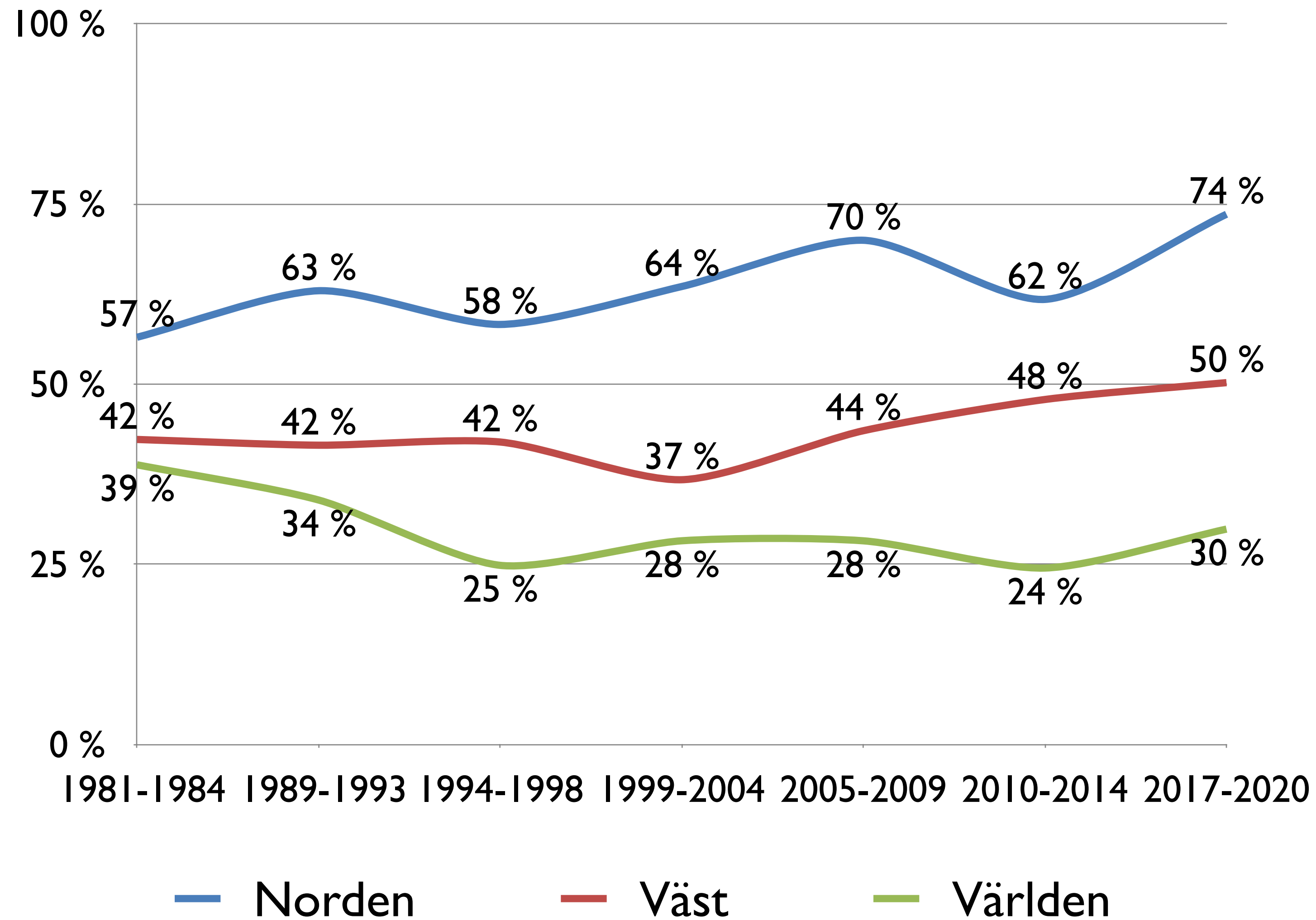
100 år

Man kan lita på de flesta

– generell tillit, världen, Sverige och migranter

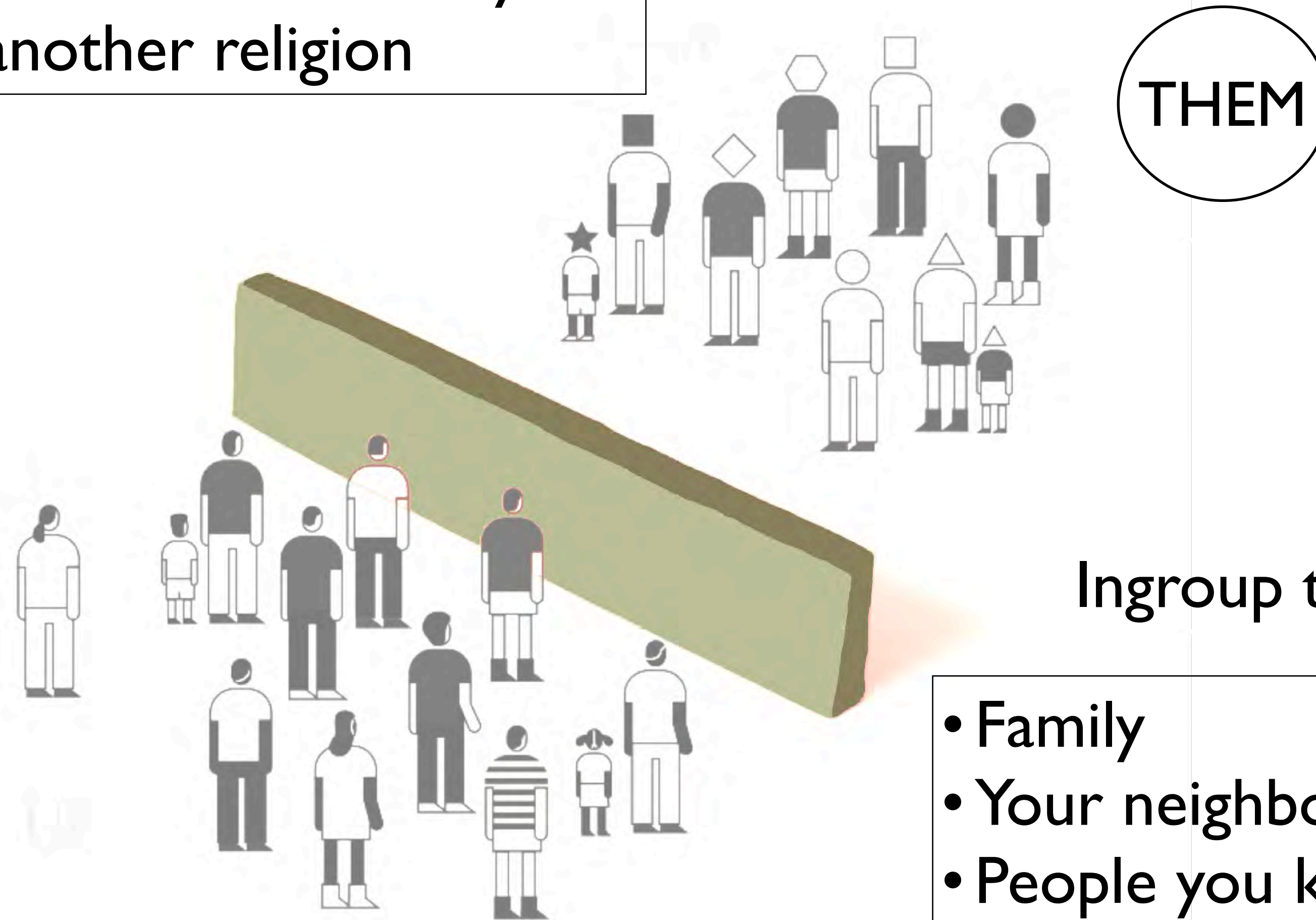
Generell tillit

Outgroup trust:

- People you meet for the first time
- People from another country
- People of another religion

US

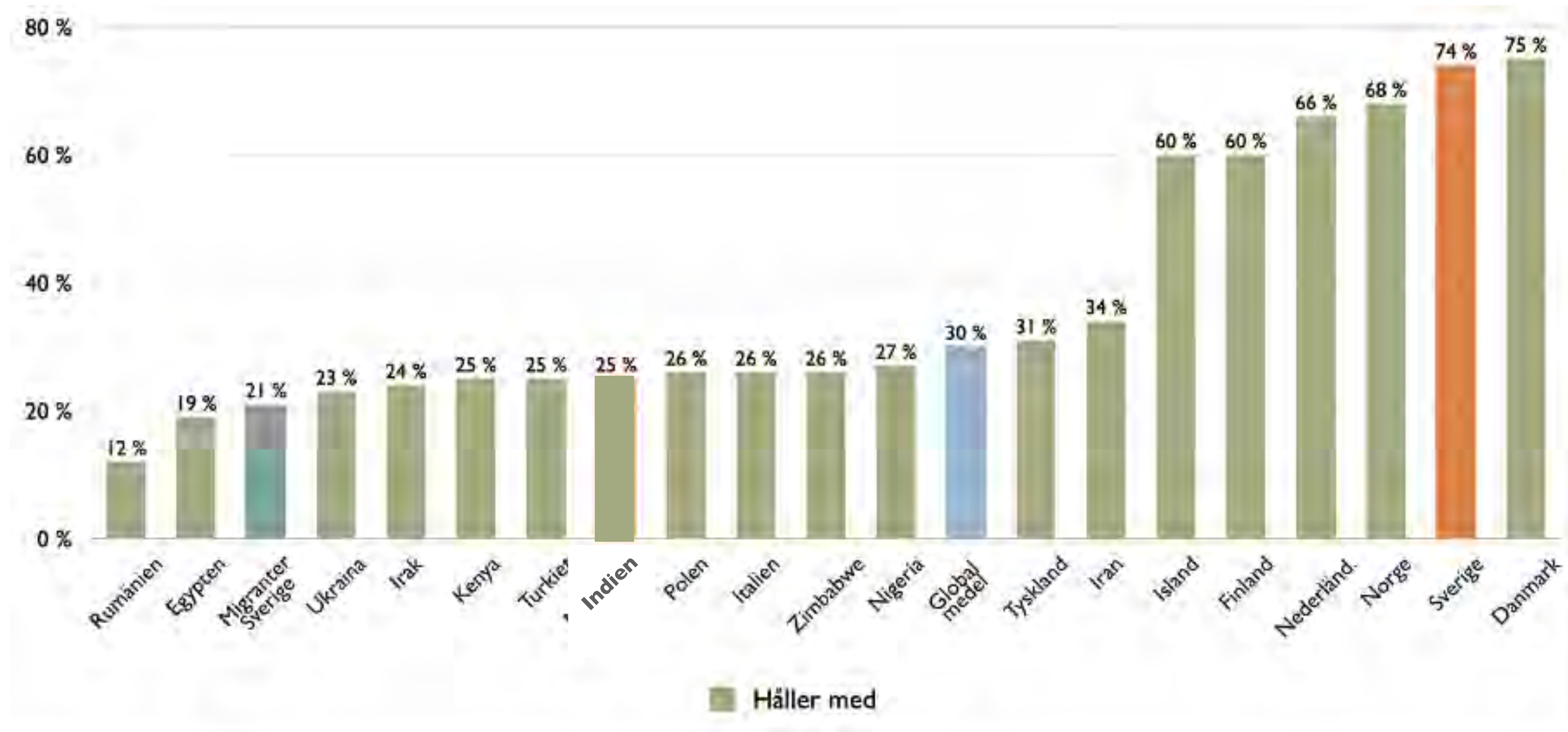

Ingroup trust:

- Family
- Your neighbourhood
- People you know well

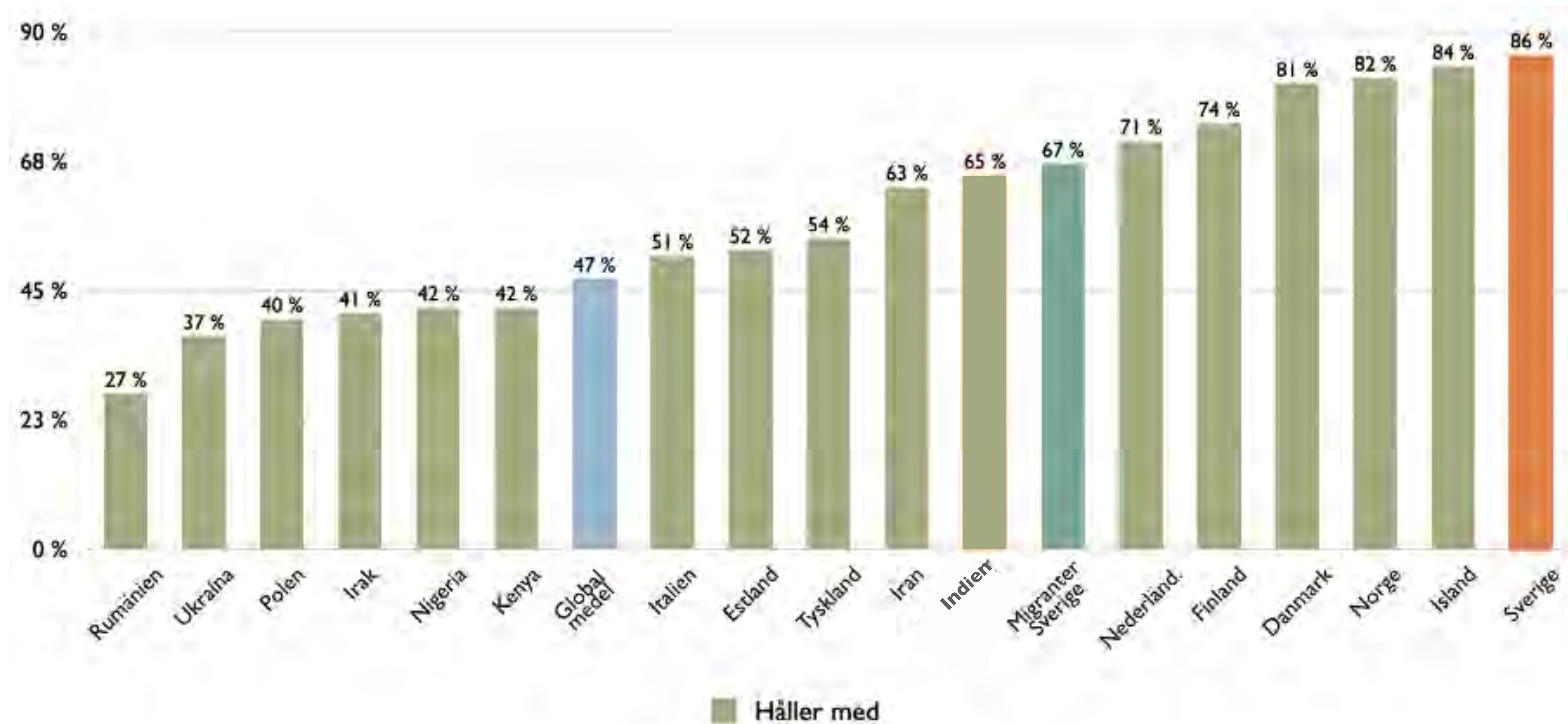
Tillit till människor som du möter för första gången

– världen Sverige och migranter

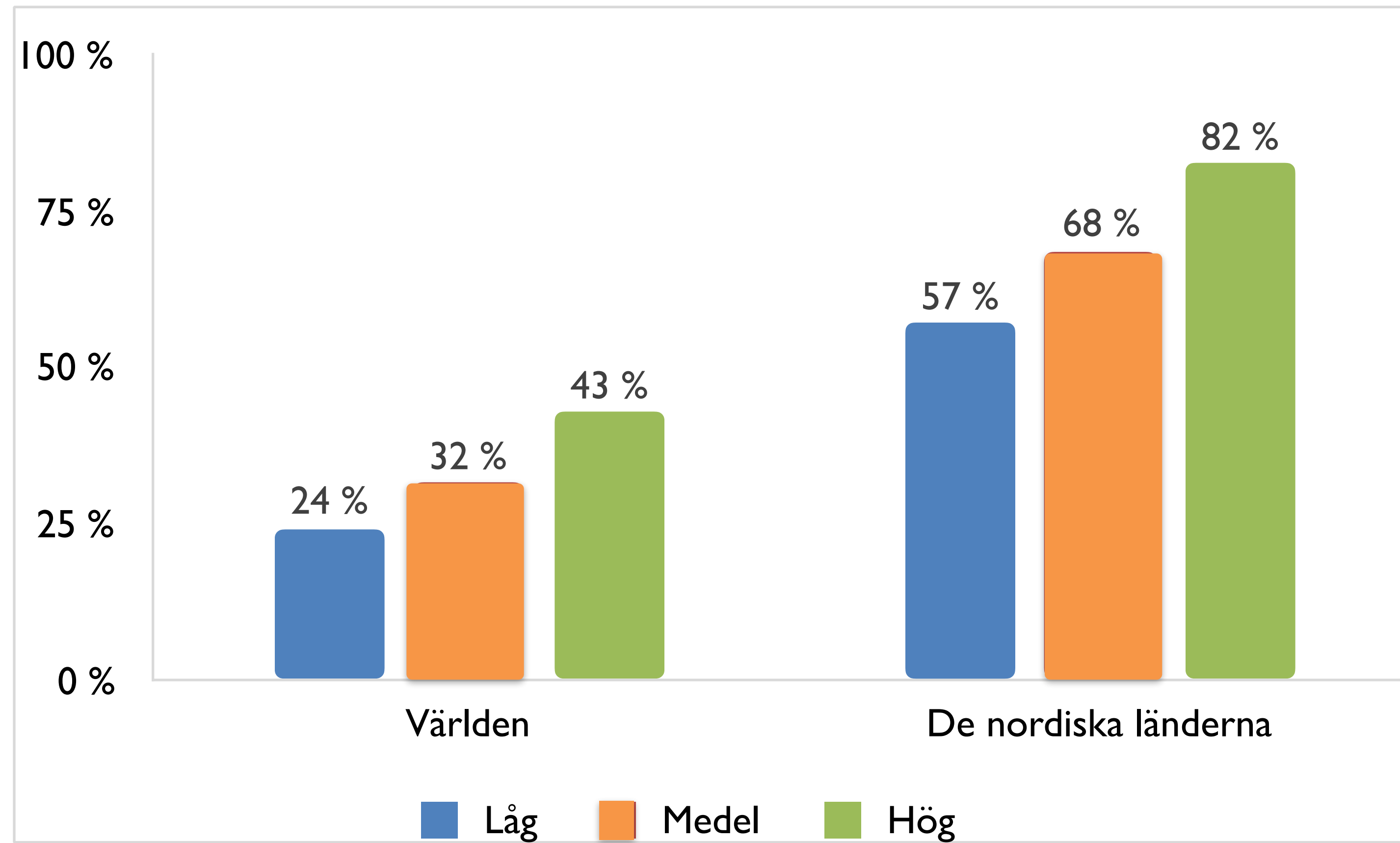

Tillit till människor av en annan religion – världen, Sverige och migranter

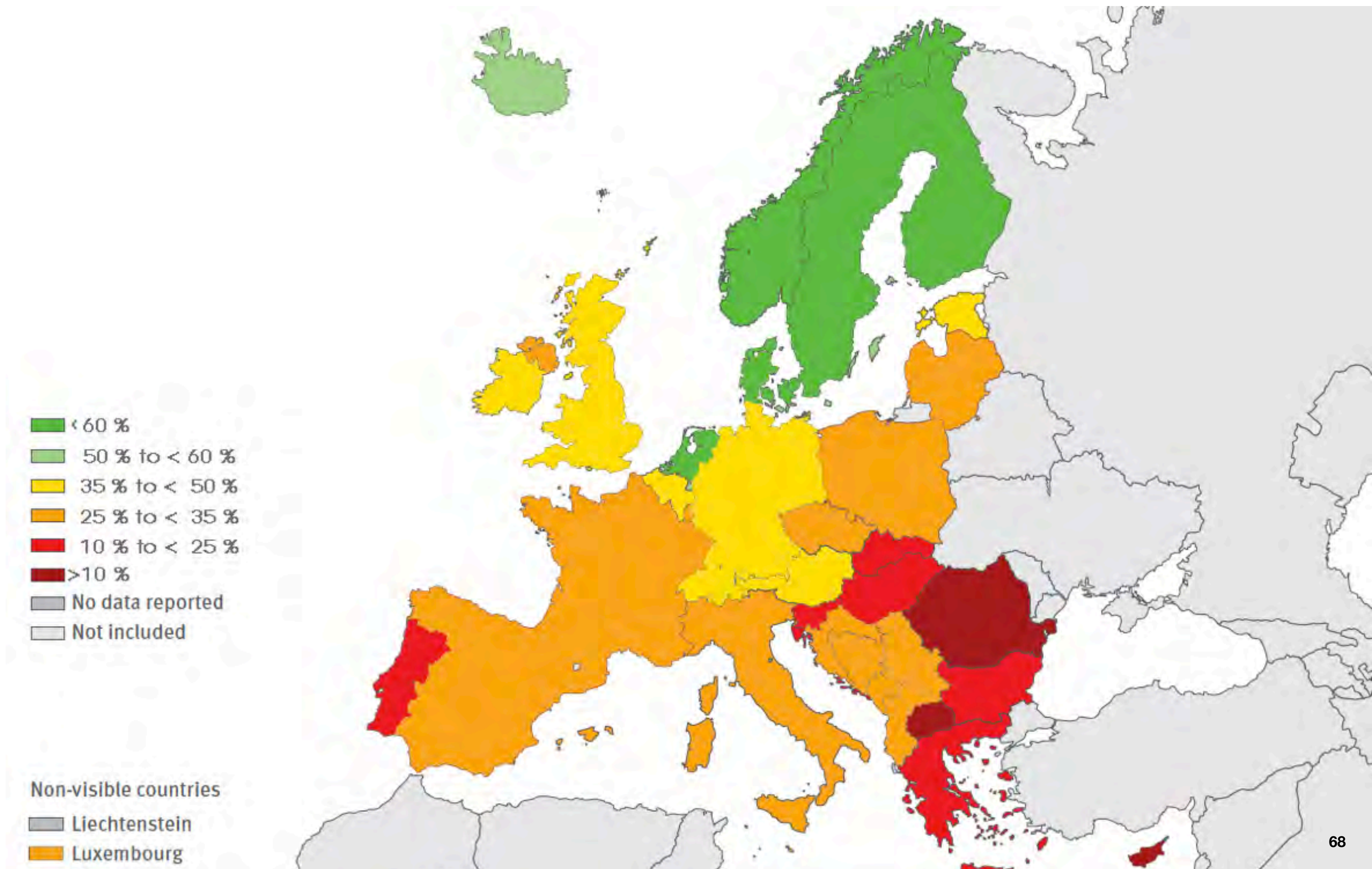
Generell tillit efter utbildningsnivå

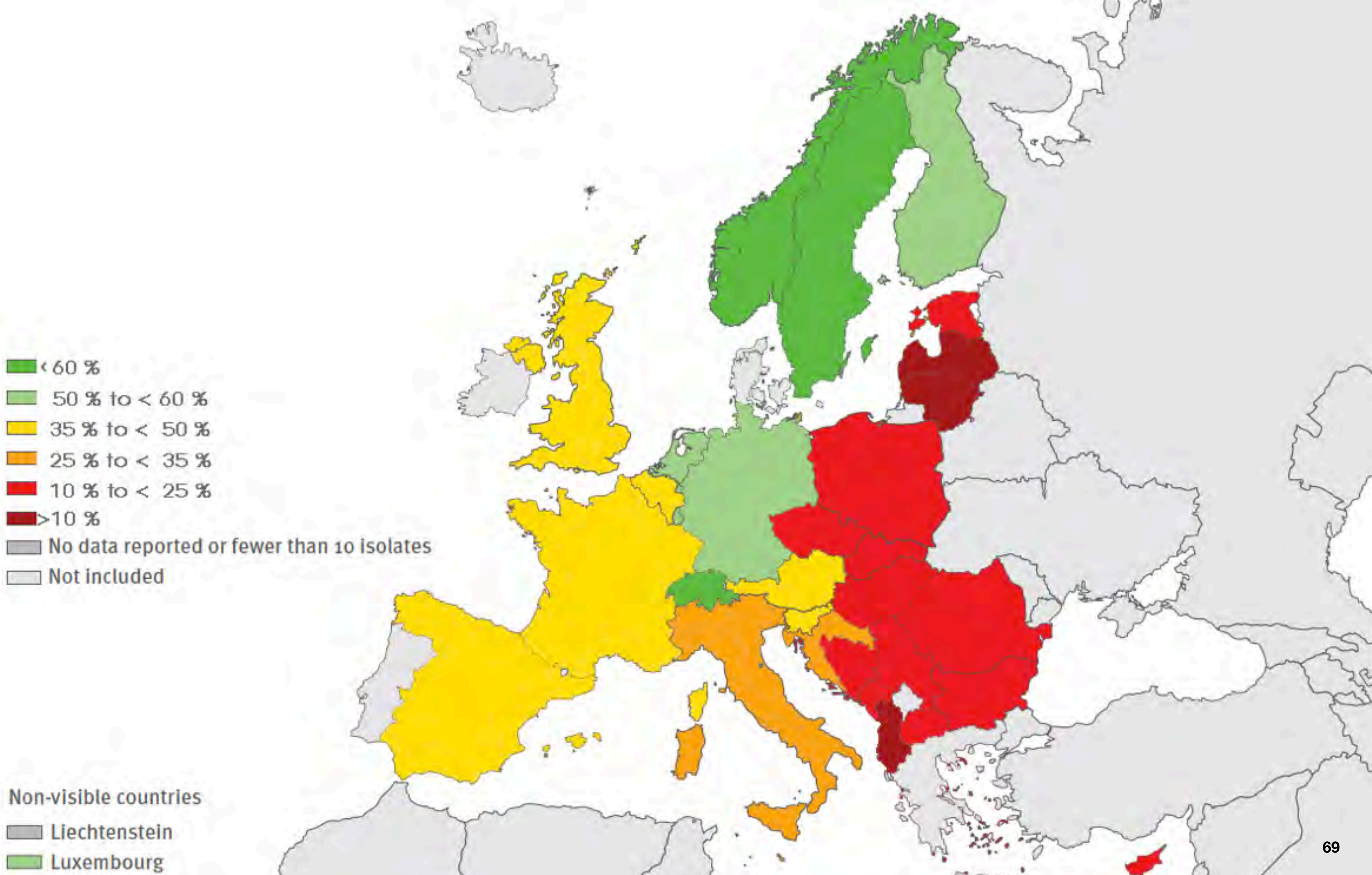
Antibiotic resistance in Europe

General trust in Europe

Emancipative values in Europe

Emancipativa värderingar och tillit

– nycklar till stärkt jämställdhet för kvinnor och unga
tjejer

TACK!

bi.puranen@iffs.se